

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Економіки, менеджменту та комерційної діяльності»

«Допущена до захисту»
Зав. кафедри ЕМКД
вчений ступінь, вчене звання
_____к.е.н.,доц.
Тетяна РЯБОВОЛИК
«_____» _____20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Розробка стратегій підтримки малого та середнього
підприємництва в контурі державної політики»

Виконав здобувач вищої освіти
4курсу, групи ПА-20
ОПП «Публічне управління та
адміністрування»
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
_____Віталій ВОЄННИЙ
«_____» _____2024 р.

Керівник вчений ступінь, вчене
звання
_____к.е.н., доц..
Наталія ГЛЕВАЦЬКА
«_____» _____2024 р.
Рецензент _____

Завідувачу кафедри ЕМКД
Тетяна РЯБОВОЛИК
здобувача вищої освіти 4 курсу
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
ОПП «Публічне управління та
адміністрування» _____

(прізвище, ініціали, підпис)

ЗАЯВА

Здобувач вищої освіти Воєнний В.В

(прізвище, ініціали, підпис)

Даною заявою я підтверджую, що був проінформований про права та обов'язки здобувача вищої освіти Університету, про правила, що стосуються перевірки оригінальності кваліфікаційних робіт, викладеними в «Положенні про процедуру впровадження антиплагіатної системи у Центральноукраїнському національному технічному університеті».

Тому заявляю, що я згоден на обробку моїх письмових робіт у відповідності з антиплагіатними процедурами Університету, а також на архівування цих робіт в базу даних репозитарію згідно з антиплагіатними правилами і процедурами Університету.

Заявляю, що моя кваліфікаційна робота виконана самостійно і не містить елементів плагіату. Всі запозичення з друкованих та електронних інформаційних та літературних джерел мають відповідні посилання.

Я також свідомий того, що у випадку, якщо робота написана мною, за рішенням Комісії університету буде містити факти плагіату, це буде підставою для відмови в допуску роботи до захисту та застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, або, якщо коефіцієнт подібності буде перевищений, робота буде повернута на доопрацювання.

Робота для перевірки Університетом надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

25.04.2024 р.

Підпис _____

Завідувачу кафедри
економіки, менеджменту та
комерційної діяльності
К.е.н., доц.
Тетяна РЯБОВОЛИК
здобувача вищої освіти
4 курсу, групи ПА-20
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Воєнного Віталія
Володимировича
(П.І.П/б, повністю)

Заява

Прошу дозволити мені виконання кваліфікаційної роботи за першим
(бакалаврським) рівнем вищої освіти на тему:

Розробка стратегій підтримки малого та середнього підприємництва в
контурі державної політики.

назва теми

за матеріалами практики на підприємстві Департамент з питань економічного
розвитку Кропивницької міської ради.

назва підприємства

“ _____ ” _____ 20__ р.

підпис

“Згоден” – науковий керівник

підпис

“ _____ ” _____ 20__ р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Рівень вищої освіти перший
(бакалаврський)
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри ЕМКД
Тетяна РЯБОВОЛИК

«_____» _____ 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Воєнному Віталію Володимировичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

Розробка стратегій підтримки малого та середнього підприємництва в контурі державної політики.

Керівник роботи Глевацька Наталія Миколаївна, к.е.н., доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи: дослідити стратегії підтримки малого та середнього підприємництва в контурі державної політики

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Узагальнення матеріалів переддипломної практики		
2.	Огляд літературних джерел, узагальнення нормативних та законодавчих документів		
3.	Написання основного змісту кваліфікаційної роботи		
4.	Оформлення кваліфікаційної роботи		
5.	Рецензування кваліфікаційної роботи		
6.	Отримання відгуку наукового керівника		
7.	Представлення кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності		

Дата видачі завдання

«___» _____ 20 __р.

Підпис керівника _____

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

«___» _____ 20 __р.

Підпис здобувача

вищої освіти _____

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Виконавець Воєнний Віталій Володимирович

Науковий керівник: Глевацька Наталія Миколаївна

Тема кваліфікаційної роботи Розробка стратегій підтримки малого та середнього підприємництва в контурі державної політики.

Метою роботи є визначення закономірностей між різними аспектами державної політики, які впливають на розвиток МСП, та розробка рекомендацій для покращення підтримки цього сектору.

Для реалізації цієї мети в роботі знайшли розв'язання наступні основні завдання: передбачає постановку і розв'язання конкретних завдань:

- вивчити державну політику підтримки малого та середнього підприємництва в Україні;
- встановити основні напрямки та інструменти державної підтримки МСП;
- проаналізувати законодавство України, що регулює діяльність МСП;
- описати підтримку малих та середніх підприємств на місцевому рівні;
- виявити функції та обов'язки Центру підтримки підприємництва в місті Кропивницькому;
- розглянути підтримку МСП на регіональному рівні;
- дослідити підтримку МСП на державному рівні;
- розробити механізми підтримки малих та середніх підприємств;
- узагальнити види та порядок отримання допомоги для МСП;
- виявити основні особливості та моменти, що потребують уваги при отриманні підтримки;
- описати грантові програми для малого та середнього підприємництва;
- дослідити особливості та порядок участі МСП у тендерах;
- вивчити державну політику оподаткування для різних груп підприємств та різних видів діяльності;

Об'єкт дослідження – державна політика підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні.

Предметом дослідження є механізми, інструменти та стратегії, які використовуються в контурі державної політики для підтримки малого та середнього підприємництва.

У першому розділі роботи розглянуто державну політику підтримки малого та середнього підприємництва в Україні. Другий розділ роботи присвячений механізмам підтримки малих та середніх підприємств. У третьому розділі висвітлено державну політику оподаткування для різних груп підприємств та різних видів діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

- оцінений вплив оподаткування на стратегії підприємств;
- розглянута національна стратегія доходів до 2030 року;
- визначені перспективи реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств.

Практична значущість роботи полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях, а також у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування для вдосконалення політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Основні наукові положення та висновки роботи були представлені автором на конференції «Сучасний стан економіки України: проблеми та перспективи розвитку». Матеріали цієї конференції увійшли до збірника Х Обласної науково-практичної конференції учнів та здобувачів вищої освіти, що відбулася у місті Кропивницький 19 квітня 2024 року, організованої

Центральноукраїнським національним технічним університетом (ЦНТУ). Збірник, обсягом 97 сторінок, включає статтю «Заходи державної політики щодо захисту прав споживачів на ринку послуг» на сторінках 6-8.

Кропивницький, 2024 рік.

Робота містить 6 рисунків, 3 таблиці, 44 літературних джерела.

Ключові слова: МСП; ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА; НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ДОХОДІВ; СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ; МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ.

Annotation

Author: Voyennyi Vitaliy

Scientific: Hlevatska Nataliia

Topic of Qualification Work: Development of Strategies for Supporting Small and Medium Enterprises within the Framework of State Policy

The aim of the work is to identify the patterns between different aspects of state policy affecting the development of SMEs and to develop recommendations for improving support for this sector.

- To achieve this goal, the work addresses the following main tasks:
- To study state policy supporting small and medium-sized enterprises (SMEs) in Ukraine;
- To establish the main directions and instruments of state support for SMEs;
- To analyze the legislation of Ukraine regulating SME activities;
- To describe support for small and medium-sized enterprises at the local level;
- To identify the functions and responsibilities of the Entrepreneurship Support Center in Kropyvnytskyi city;
- To consider SME support at the regional level;
- To investigate SME support at the state level;
- To develop mechanisms for supporting small and medium-sized enterprises;
- To summarize the types and procedures for obtaining assistance for SMEs;
- To identify key features and aspects requiring attention when receiving support;
- To describe grant programs for small and medium-sized enterprises;
- To investigate the features and procedures for SME participation in tenders;
- To study state tax policy for different groups of enterprises and various types of activities.

The object of the study is the state policy supporting small and medium-sized enterprises (SMEs) in Ukraine.

The subject of the study is the mechanisms, tools, and strategies used in the framework of state policy to support small and medium-sized enterprises.

The first chapter of the work examines the state policy supporting small and medium-sized enterprises in Ukraine. The second chapter is dedicated to the mechanisms of support for small and medium-sized enterprises. The third chapter highlights state tax policy for different groups of enterprises and various types of activities.

The scientific novelty of the study lies in the following:

- Evaluating the impact of taxation on enterprise strategies;
- Considering the national revenue strategy until 2030;
- Identifying the prospects for reforming the taxation system to support different groups of enterprises.

The practical significance of the work lies in the fact that the obtained results can be used in further scientific research, as well as in the practical activities of state and local government bodies to improve the policy of supporting small and medium-sized enterprises in Ukraine.

Approval of research results and their publication: The main scientific provisions and conclusions of the work were presented by the author at the conference "The Current State of the Ukrainian Economy: Problems and Development Prospects." The materials of this conference were included in the collection of the X Regional Scientific and Practical Conference of students and higher education seekers, held in Kropyvnytskyi on April 19, 2024, organized by the Central Ukrainian National Technical University (CNTU). The collection, with a volume of 97 pages, includes the article "State Policy Measures for Consumer Rights Protection in the Service Market" on pages 6-8.

Kropyvnytskyi, 2024.

The work contains 6 figures, 3 tables, and 44 literary sources.

Keywords: SMEs; STATE POLICY; NATIONAL INCOME STRATEGY; TAXATION SYSTEM; SUPPORT MECHANISMS FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1. Аналіз законодавства України

1.2. Підтримка малих та середніх підприємств на місцевому рівні

1.3. Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради, Центр підтримки підприємництва в місті Кропивницькому: основні завдання, функції, права та організація його діяльності

1.4. Підтримка МСП на регіональному рівні

1.5. Підтримка МСП на державному рівні

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Види та порядок отримання допомоги

2.2. Основні особливості та моменти, що потребують уваги при отриманні підтримки

2.3. Грантові програми

2.4. Тендери: особливості та порядок участі

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ РІЗНИХ ГРУП ПІДПРИЄМСТВ ТА РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Вплив оподаткування на стратегії підприємства

3.2. Національна стратегія доходів до 2030 року

3.3. Перспективи реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МСП – Мале та середнє підприємництво
СПД - Суб'єкт підприємницької діяльності
ФОП – Фізична особа підприємець
ЮОП – Юридична особа підприємець
МВФ – Міжнародний Валютний Фонд
ССО – Спрощена система оподаткування
ЦПП – Центр Підтримки Підприємництва
КП – Комунальне підприємство
НДСУ - Національна стратегія доходів України
ДПС – Державна податкова служба
ПДФО – Податок на доходи фізичних осіб
ПН/РК – Податкові накладні , розрахунки коригування
ЄСВ – Єдиний соціальний внесок
ССП – ставка податку на прибуток
ВВП – грошова вартість всіх товарів та послуг вироблених у країні
МСБ – Середній та малий бізнес

ВСТУП

Актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи. Розробка державних стратегій підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) є надзвичайно важливою в сучасних умовах. В умовах економічної нестабільності та невизначеності майбутнього держава потребує повної відданості своїх громадян, а громадяни потребують створення сприятливих умов для розвитку своєї справи та реалізації своїх ідей.

Сьогодні держава стикається з численними викликами, включаючи демографічну кризу, яка почала проявлятися ще до повномасштабного вторгнення, та повільний розвиток МСП, обумовлений багатьма факторами. Водночас МСП складає значну частину економіки країни.

Розробка стратегій з підтримки МСП обумовлена двома основними факторами: недостатньою підтримкою підприємців з боку держави та важливістю розвитку МСП у довгостроковій економічній стратегії країни. МСП є важливим сектором, оскільки більшість зайнятого населення працює або як підприємці, або як їхні працівники. Тенденції розвитку показують, що населення все більше зацікавлене в диверсифікації видів праці та індивідуалізації.

Стратегічною метою держави в контексті підтримки МСП є підвищення зайнятості населення, стимулювання інвестицій в Україну, створення робочих місць та покращення економічного стану країни. Важливою є також цифрова трансформація держави, яка тісно пов'язана з МСП. Надмірна бюрократія перешкоджає підприємцям швидко вирішувати проблеми, проте позитивні тенденції, такі як відкриття Центрів підтримки підприємництва, що проводять семінари та консультації, сприяють розвитку довірливих стосунків між державою та підприємцями.

Також важливо відзначити створення державних програм підтримки підприємництва, що включають надання безповоротних грантів залежно від виду діяльності, розміру та стадії розвитку підприємств. Це свідчить про

прагнення держави створити сприятливі умови для ведення бізнесу. Збільшення бюджетних коштів на підтримку підприємців також демонструє зацікавленість держави в їхньому розвитку.

Наразі державна стратегія з підтримки МСП знаходиться на стадії реалізації, яка триватиме до 2027 року в умовах значної нестабільності. Хоча результати ще не можуть бути повністю проаналізовані, вже зараз можна спостерігати як позитивні, так і негативні тенденції. До позитивних результатів можна віднести досягнення цілей окремих державних програм, зростання частки зайнятого населення, збільшення кількості підприємств, обсягу реалізованої продукції та експортних можливостей, а також створення сприятливого бізнес-клімату навіть в умовах воєнного стану.

В рамках Національної стратегії доходів, прийнятої урядом 27 грудня, заплановані значні зміни, спрямовані на покращення системи оподаткування, що також сприятиме підтримці та розвитку МСП.

Метою дослідження є визначення закономірностей між різними аспектами державної політики, які впливають на розвиток МСП, та розробка рекомендацій для покращення підтримки цього сектору.

Завдання дослідження передбачає постановку і розв'язання конкретних завдань:

- вивчити державну політику підтримки малого та середнього підприємництва в Україні;
- встановити основні напрямки та інструменти державної підтримки МСП;
- проаналізувати законодавство України, що регулює діяльність МСП;
- описати підтримку малих та середніх підприємств на місцевому рівні;
- виявити функції та обов'язки Центру підтримки підприємництва в місті Кропивницькому;
- розглянути підтримку МСП на регіональному рівні;
- дослідити підтримку МСП на державному рівні;
- розробити механізми підтримки малих та середніх підприємств;

- узагальнити види та порядок отримання допомоги для МСП;
- виявити основні особливості та моменти, що потребують уваги при отриманні підтримки;
- описати грантові програми для малого та середнього підприємництва;
- дослідити особливості та порядок участі МСП у тендерах;
- вивчити державну політику оподаткування для різних груп підприємств та різних видів діяльності;
- оцінити вплив оподаткування на стратегії підприємств;
- розглянути національну стратегію доходів до 2030 року;
- визначити перспективи реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств.

Кожне з цих завдань є складовою мети дослідження та розкривається у змісті кваліфікаційної роботи, що дозволяє комплексно підійти до розробки ефективних стратегій підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Об'єкт дослідження – державна політика підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні.

Предметом дослідження є механізми, інструменти та стратегії, які використовуються в контурі державної політики для підтримки малого та середнього підприємництва.

Методи дослідження. При підготовці кваліфікаційної роботи було використано широкий спектр методів дослідження для досягнення поставленої мети та завдань.

Спостереження застосовувалося для збору первинної інформації щодо поточного стану підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) на місцевому, регіональному та державному рівнях.

Порівняння використовувалося для аналізу різних підходів та стратегій підтримки МСП, що застосовуються в Україні та інших країнах, з метою виявлення найбільш ефективних практик.

Аналіз і синтез були основними при систематизації зібраних даних,

виявленні ключових тенденцій та взаємозв'язків, а також при формуванні цілісного уявлення про стан та перспективи підтримки МСП.

Статистичні методи включали аналіз статистичних даних щодо стану та розвитку МСП, їх динаміки та структури, що дозволило об'єктивно оцінити ефективність існуючих заходів підтримки та визначити напрямки для вдосконалення.

Інформаційна база дослідження. Вихідними даними для написання роботи стали такі джерела:

Кодекси України, які регулюють економічну діяльність та підприємництво; Закони України, що визначають правові основи функціонування малого та середнього підприємництва (МСП); нормативно-правові акти та розпорядження, що регламентують діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері підтримки МСП;

- монографії, статті та дослідження українських та зарубіжних авторів, присвячені проблематиці розвитку МСП; навчальні посібники та підручники з економіки, державного управління та підприємництва;

- офіційні веб-сайти органів державної влади та місцевого самоврядування; електронні бази даних, що містять статистичну інформацію та аналітичні матеріали; професійні форуми та платформи, де обговорюються питання розвитку та підтримки МСП;

- офіційні документи та матеріали Департаменту з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради, які регламентують його діяльність та функціонування; аналітичні звіти та огляди, підготовлені Департаментом або іншими органами, що стосуються розвитку МСП в регіоні.

Наукове та практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях, а також у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування для вдосконалення політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Апробація результатів дослідження та їх публікація. Основні наукові

положення та висновки роботи апробовано автором на конференції «Сучасний стан економіки України: проблеми та перспективи розвитку». Матеріали X Обласної наук.-практ. конф. учнів та здобув. вищої освіти, м. Кропивницький, 19 квіт. 2024 р. / Центральноукр. нац. техн. ун-т; Кропивницький : ЦНТУ, 2024. – 97 с. «Заходи державної політики щодо захисту прав споживачів на ринку послуг». С.6-8.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, 3 розділів, які включають підрозділи, висновку, списку використаних джерел та додатки. Повний обсяг роботи 89 сторінок. Робота містить таблиць, рисунка, додатків. Список використаних джерел викладений на 4 сторінках і налічує 37 найменувань (із яких англійською мовою).

РОЗДІЛ 1

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1. Аналіз законодавства України

Мале та середнє підприємництво – є основою економічного зростання багатьох розвинених країн світу. В контексті населення МСП значно сприяє створенню робочих місць, виплати заробітної плати, диверсифікації видів та умов діяльності, що дає громадянину широкий вибір та створює альтернативний найманій праці вид діяльності.

В контексті розвитку економіки він урізноманітнює ринок, створює конкурентне середовище підштовхуючи підприємства ускладнюватись та розвиватись. Малі та середні підприємства мають велику перевагу перед великими підприємствами в своїй гнучкості та мобільності, швидкому реагуванню на тенденції, індивідуалізації потреб клієнтів та спроможність швидше змінювати вид, методи або форми своєї діяльності.

В контексті державної економіки МСП дає життя, конкурентність, різноманітність та прибуток державі та покращує економічне положення та рівень життя громадян. Тому держава зацікавлена в створенні сприятливих умов для громадян, втілення своїх ідей в реальність, розвинення свого потенціалу саме в Україні.

Держава розглядає МСП як один із способів поповнення бюджету, але також це індикатор соціальної активності, вмотивованості громадян розвивати свою справу в Україні та індикатор готовності всупереч обставинам залишатись в Україні та працювати на її економіку [22].

Україна має свою історію відношень з малим та середнім підприємництвом ще з часу оголошення незалежності, з періодом переходу до ринкової економіки, коли економічні умови були дуже несприятливими для розвитку бізнесу. Але в кінці 90-х початку 2000-х років держава почала

створювати сприятливі умови для підприємців , впровадивши Закон «Про підприємництво». Він визначав права та обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності, порядок реєстрації підприємств, умови здійснення підприємницької діяльності та інші аспекти їх функціонування.

З початку 2010-х років державний уряд почав стимулювати малий та середній бізнес , спрощуючи бюрократичні процеси та заходами допомоги бізнесу та був прийнятий закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»

Закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» в Україні становить основу для розгляду законодавчої бази підтримки МСБ в країні [17].

Спираючись на статтю 3 розділу 2 цього закону можемо зазначити , що держава ставить собі на мету:

- а) сприяти розвитку середнього і малого підприємництва шляхом створення належних умов;
 - б) створити конкурентне середовище;
 - в) забезпечити зайнятість населення;
 - г) сприяти просуванню товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках;
 - д) стимулювати інвестиційну діяльність та залучення капіталу
- спираючись на принципи ефективності, відкритості та прозорості державної політики [17].

Розглянемо, які органи відповідають за розвиток МСП:

Кабінет міністрів:

- а) розробляє та виконує загальнодержавні програми підтримки МСП в контексті державної політики;
- б) створює інфраструктури по підтримці;
- в) контролює діяльність органів виконавчої влади , які забезпечують підтримку бізнесу.

Спеціально уповноважений орган у сфері стимулювання МСП:

- а) вносить свої пропозиції щодо розвитку підприємництва;

- б) утворює консультативні, дорадчі органи з питань підтримки МСП;
- в) сприяє дії громадських організацій та офіційного представництва;
- г) публікує щорічно звіти про розвиток малого та середнього підприємництва, фінансові показники, економічні, соціальні показники;
- д) формує єдину інформаційну систему для забезпечення державної політики.

Для оцінки ефективності закону про Підтримку малого та середнього підприємництва проведемо статистичний аналіз.

Розглянемо динаміку кількості діючих суб'єктів середнього та малого підприємництва з моменту прийняття закону до воєнного стану (рис.1.1.).

Рис. 1.1. Динаміка кількості діючих СПД малого підприємництва на території України за період 2013-2021 рр

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 3-7]

Можемо спостерігати спад та поступове відновлення кількості суб'єктів середнього та малого підприємництва (рис.1.2.). Варто також зазначити, що агресія зі сторони РФ внесла сильну нестабільність в економічне життя підприємництва, тому разом з прийняттям закону про підтримку малого та середнього підприємництва одночасно погіршилися умови ведення бізнесу. Для бізнесу постали проблеми окупації території

діяльності підприємства, порушення логістики товарообігу, фізичної небезпеки через зовнішню агресію. Для держави це означало відтік капіталу, погіршення інвестиційної діяльності для бізнесу.

Рис. 1.2. Динаміка кількості діючих СПД середнього підприємництва на території України за період 2013-2021 рр

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 3-7]

Під час повномасштабного вторгнення МСП зазнав сильних втрат, через окупацію територій багато бізнесів різних регіонів перестали працювати, через втрату ланцюгів постачання, постійну небезпеку обстрілів, коменданську годину, закриття лісів та інші обмеження. Різні види бізнесу перестали існувати. Деякі підприємства (такі як Варцап, D&D Berlin, Moncher) релокувались з окупованих територій та розпочали бізнес на центральній, або західній частині України. З однієї сторони держава боялась та не надавала гроші на відкриття бізнесу в регіонах де ведуться бойові дії через високий рівень загрози, через те багато бізнесів минуючи державну допомогу збирали інвестиції через краудфандинг, або що.

1.2. Підтримка малих та середніх підприємств на місцевому рівні

На території Кропивницької міської громади зареєстровано більше ніж 28,5 тис. господарюючих суб'єктів та понад 14,0 тисяч ФОПів. За кількістю суб'єктів підприємництва Кропивницький займає 22-ге місце з 24 обласних центрів України [28].

Малі та середні підприємства забезпечують понад 93% обсягу реалізованої продукції, створюють робочі місця для понад 45000 працівників, що становить 80% найманих працівників громади. З чого можемо зробити висновок, що малий та середній бізнес відіграє велику роль в економічному житті міста Кропивницького [28].

Під час повномасштабного вторгнення через перебої електроенергії, порушення логістичних зв'язків, демографічний спад, знизилась платоспроможність громадян на товари різного типу, що негативно вплинуло на діяльність малих та середніх підприємств.

Це призвело до збільшення податкового боргу серед підприємств, який протягом 2022 року з 6,4 млн грн збільшився до 24,4 млн грн. Але протягом 2023 року ситуація покращилась і розмір податкового боргу зменшився до 9,6 млн. грн [28].

Рівень фінансової підтримки суб'єктів підприємницької діяльності значно нижчий, ніж в окремих обласних центрах України.

В 2021-2022 роках на реалізацію підтримки СПД профінансовано лише 179,8 тис. грн., що допомогло лише 5 СПД. В 2023 році фінансування збільшилось до 599 тис. грн, що допомогло 11 СПД [28].

У результаті нестачі необхідних знань і навичок у написанні проектних заявок, лише 66 осіб з громади мали можливість розпочати бізнес за програмою «Робота». Вони отримали мікрогранти на суму 15,8 млн грн та створили 131 нове робоче місце. Однак ця кількість не вистачає для максимального розвитку підприємництва в громаді [1].

Через обмеження розповсюдження інформації про суб'єктів

підприємницької діяльності під час воєнного стану не можна повністю провести аналіз сучасного стану сектору малого та середнього підприємництва. Але можна зробити висновок, що фінансова підтримка СПД недостатня та потребує збільшення, через недостатню освіченість в подачі заявок на гранти лише невелика частина охочих розпочали бізнес з програмою «Робота». Тож основними труднощами для підприємців є недостатня фінансова підтримка від держави та недостатня кількість знань та навичок для отримання грантових коштів.

Роль уряду у виправленні становища МСБ значуща.

По-перше суб'єкти підприємництва виявилися дуже зацікавлені в підвищенні рівня навичок та знань в веденні бізнесу. З травня по листопад 2023 в КП «Центр підтримки підприємництва» відбулося 9 тренінгів з консультування підприємців початківців, 8 консультацій з написання грантових заявок, 3 тренінги з фінансової грамотності вигляді бізнес-гри, в яких загалом взяли участь 386 суб'єктів МСП [1].

Центр підтримки підприємництва впливає на освіченість підприємців, що знижує ризик провалу бізнесу, банкрутства та інших проблем, проводить консультативно роз'яснювальну роботу по запобіганню страхів, упереджень, міфів та стереотипів, які відлякують потенційних підприємців від започаткування бізнесу, проводять семінари щодо порядку подання заявки на грант, що збільшує відсоток підприємців успішно отримавших державну допомогу. Через це фінансування Центру підприємництва є непрямою державною підтримкою МСБ в межах територіальної громади.

Через велику зацікавленість суб'єктів МСП в такого виду державній діяльності та великий його потенціал в розвитку МСП постала проблема розширення та популяризації своєї діяльності через ЗМІ, інтернет видання та соціальні мережі, відзначення кращих суб'єктів підприємництва та проведення виставкових заходів.

Проектом Програми передбачено виділення коштів у розмірі близько 13,0 млн грн на підтримку МСП на період з 2024 по 2026 роки. З цієї суми на

2024 рік заплановано виділити 3,77 млн грн. З них 2,0 млн грн будуть спрямовані на пряму фінансову допомогу суб'єктам підприємницької діяльності (СПД), а 1,5 млн грн - на непряму підтримку через проведення семінарів, консультацій, тренінгів та інших заходів у КП № Центр підтримки підприємництва». Крім того, на популяризацію МСБ передбачено виділення 0,3 млн грн, які будуть витрачені на відеоролики, друковану продукцію, урочистості з нагоди Дня підприємця, а також презентації під час виставок та ярмарків[1].

Види фінансової підтримки МСП на місцевому рівні можуть бути різними:

а) часткова компенсація МСП відсотків за кредитами, які отримані в банківських установах;

б) часткова компенсація МСП власних витрат на започаткування та здійснення підприємницької діяльності;

Фінансова допомога здійснюється в межах свого призначення та межах розміру виділеного бюджету на поточний рік.

Рішення про фінансову підтримку приймає Координаційна рада з розвитку підприємництва, затверджена Виконавчим комітетом Кропивницької міської ради. Ця рада складається з представників виконавчих органів міської ради, громадських організацій підприємців і депутатів міської ради.

Право на часткову фінансову компенсацію відсотків за кредитом мають такі СПД:

а) здійснюють своє функціонування на території міської громади;

б) виконують чинне законодавство України;

в) не здійснюють виробництво, або продаж зброї;

г) не здійснюють виробництво алкогольних напоїв;

д) не організовують різні види азартних ігор;

е) не організовують обмін валют;

э) не надають в оренду нерухоме майно;

Право на часткову компенсацію мають суб'єкти МСП, які:

- а) зареєстровані на території громади не більше як 3 роки на дату подання заяви;
- б) не мають заборгованості по сплаті податків до бюджетів усіх рівнів;
- в) виконують чинне законодавство України про працю в частині розміру заробітної плати та її своєчасної виплати;
- г) не здійснюють виготовлення зброї, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, не займаються організацією азартних ігор, обміном валюти та орендою нерухомості;
- д) здійснили витрати за власні кошти на: придбання обладнання, сировини, матеріалів, комплектуючих;
- е) виконання ремонтних робіт приміщень (крім офісів);
- є) оренду приміщення та транспортних засобів, необхідних для започаткування та здійснення підприємницької діяльності;

Можемо зазначити, що часткову фінансову компенсацію може отримати не кожен вид підприємницької діяльності, а в видах які підпадають під можливе надання підтримки підприємство повинно підпадати під певні критерії.

Протягом фінансового року приймаються заявки від бізнесу, які мають намір отримати фінансову допомогу для часткової компенсації відсотків за кредитами, що надійшли від банківських установ. Ці заявки подаються на реєстрацію до відділу діловодства та організаційної роботи Виконавчого комітету Кропивницької міської ради та мають включати:

- заяву на отримання фінансової підтримки, яка повинна відповідати формі, визначеній додатком до Порядку;
- копію витягу/виписки з ЄДР;
- копію кредитного договору з банківською установою;
- довідку про сплату відсотків за кредитами;
- підтверджуючі документи для цільового використання кредитних коштів, такі як рахунки-фактури, договори купівлі-продажу, платіжні

квитанції за товари або роботи, а також акти прийому-передачі чи накладні на товар;

- довідки податкового органу про відсутність заборгованості перед бюджетами усіх рівнів та по сплаті єдиного соціального внеску;
- для втілення цих завдань передбачається співпраця з такими організаціями: КП «Центр підтримки підприємництва Кропивницької міської ради»; Кіровоградська регіональна торгово-промислова палата; Кіровоградський обласний центр зайнятості та Кропивницька філія Кіровоградського обласного центру зайнятості; Головне управління Державної податкової служби України в Кіровоградській області, Структурний підрозділ Державної регуляторної служби України в Кіровоградській області, Фонд розвитку підприємництва, Громадські об'єднання суб'єктів підприємництва та інші [1].;

Також варто порівняти підтримку МСП на місцевому рівні з підтримкою інших країн. Наприклад в країнах з найбільш розвиненим МСП, таких як Великобританія та Південна Корея , податкова система спрощена та дуже лояльна до бізнесу, створюються умови для сприятливого функціонування підприємств з легким доступом до позикових ресурсів. Також однією з цікавих особливостей можна відмітити залучення МСП до державних замовлень, особливо , що цікаво малого бізнесу. Наприклад США залучає до 23% державних замовлень малий бізнес, які щорічно приносять дохід в розмірі понад 100 млрд \$ [15].

1.3. Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради, Центр підтримки підприємництва в місті Кропивницькому: основні завдання, функції, права та організація його діяльності

Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради: основні завдання, функції, права та організація його діяльності

Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради (далі - Департамент) виконує функції виконавчого органу Кропивницької міської ради, підзвітний та підконтрольний їй. Департамент підпорядковується Виконавчому комітету Кропивницької міської ради, міському голові та його заступнику з питань діяльності виконавчих органів ради згідно з розподілом функціональних обов'язків.

Департамент функціонує як юридична особа, володіє самостійним балансом, реєстраційними рахунками в установах Державної казначейської служби та поточними рахунками в банківських установах. Для забезпечення своєї діяльності, Департамент використовує печатку із зображенням Державного герба України, штампи та відповідні бланки.

У своїй діяльності Департамент керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, декретами, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями міської ради, виконкому міської ради, розпорядженнями міського голови, регламентом Кропивницької міської ради, регламентом виконавчих органів Кропивницької міської ради та Положенням.

Департамент є правонаступником прав, обов'язків та завдань департаменту з питань економічного розвитку, торгівлі та інвестицій Кропивницької міської ради та відділу з питань праці Кропивницької міської ради, які були приєднані (реорганізовані) до Департаменту з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради.

Місцезнаходження Департаменту: Україна, 25022, місто Кропивницький, вулиця Велика Перспективна, 41.

Основними завданнями Департаменту є забезпечення реалізації державної політики у таких галузях і сферах, як економічний та соціальний розвиток, інвестиційна діяльність, партиципаторне бюджетування у місті, державна регуляторна політика, підтримка малого та середнього

підприємництва, державна цінова політика щодо формування тарифів на комунальні та ритуальні послуги, торгівля та побутове обслуговування населення, захист прав споживачів, політика з питань праці та зайнятості населення, а також охорона праці. Крім того, Департамент здійснює делеговані повноваження в межах своєї компетенції.

Департамент розробляє та подає на розгляд виконавчого комітету і міської ради проекти програм економічного та соціального розвитку міста, реалізації громадського бюджету (бюджету участі), а також програм зайнятості населення. Він координує роботу з виконання цих програм та готує звіти про хід і результати їх виконання, а також розробляє стратегію розвитку міста на середньостроковий період. Департамент здійснює аналіз стану розвитку базових галузей реального сектору економіки, вносить пропозиції щодо поліпшення ситуації, проводить методичне керівництво та координацію діяльності інших виконавчих органів міської ради з економічних питань [1].

Департамент розробляє та подає на розгляд виконкому та міської ради проекти програм формування позитивного міжнародного та інвестиційного іміджу міста, а також підтримки малого та середнього підприємництва. Він координує роботу з виконання цих програм, готує звіти про хід і результати їх виконання, здійснює методичне керівництво та координацію діяльності інших виконавчих органів міської ради з питань зовнішньоекономічної діяльності, євроінтеграції, а також забезпечує взаємодію між ними під час складання проєктів програм.

Департамент координує роботу виконавчих органів міської ради з питань реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності відповідно до чинного законодавства. Він здійснює заходи щодо планування регуляторної діяльності, веде реєстр чинних регуляторних актів, забезпечує підготовку щорічних звітів міського голови про здійснення державної регуляторної діяльності, а також методичне забезпечення діяльності виконавчих органів міської ради та надання консультацій

розробникам регуляторних актів з питань здійснення державної регуляторної політики.

Департамент розробляє та подає на розгляд виконавчого комітету і міської ради проєкт галузевої цільової програми щодо розвитку ярмаркової діяльності та ліквідації торгівлі у невстановлених місцях. Він організовує роботу місцевих ринків, торгових майданчиків та ярмарків, здійснює заходи щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств торгівлі, ресторанного господарства та побутового обслуговування, а також надає консультаційну допомогу суб'єктам господарювання з питань застосування правил торгівлі та побутового обслуговування населення.

Департамент забезпечує контроль за дотриманням законодавства про працю та зайнятість населення в межах міської територіальної громади, бере участь у розслідуванні нещасних випадків та аварій на виробництві, де використовується наймана праця. Він виконує заходи щодо організації громадських робіт та здійснює моніторинг стану їх проведення, здійснює контроль за охороною праці та забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності.

Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради (далі - Департамент) наділений широкими повноваженнями для забезпечення ефективної реалізації державної політики в сфері економічного та соціального розвитку міста. Ці повноваження включають.

1. Департамент має право вносити на розгляд міської ради та її виконавчого комітету проєкти рішень з питань, які належать до його компетенції. Це дозволяє Департаменту активно впливати на формування економічної та соціальної політики міста, вносячи пропозиції щодо вдосконалення існуючих та впровадження нових програм і заходів.

2. Департамент має право скликати в установленому порядку наради та засідання комісій з питань, що входять до його компетенції. Це забезпечує координацію діяльності між різними підрозділами міської ради та іншими зацікавленими сторонами.

3. Департамент має право залучати до виконання своїх завдань спеціалістів виконавчих органів міської ради, підприємств, установ, організацій, радників, консультантів та експертів (за погодженням з їх керівниками). Це дозволяє використовувати зовнішні знання та досвід для вирішення складних питань.

4. Департамент має право одержувати в установленому порядку від місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, державної статистики, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності звітні дані та інформаційні матеріали, необхідні для виконання своїх завдань. Це забезпечує доступ до актуальної та повної інформації для прийняття обґрунтованих рішень.

5. Департамент має право надавати інформацію в межах своєї компетенції юридичним та фізичним особам. Це забезпечує доступ громадськості до важливої інформації та сприяє прозорості діяльності Департаменту.

6. Департамент має право взаємодіяти з місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також з підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності під час виконання покладених на нього завдань. Це забезпечує комплексний підхід до вирішення питань економічного та соціального розвитку міста [38].

Діяльність Департаменту з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради організовується відповідно до регламентів, інших нормативно-правових та розпорядчих актів, що регулюють його роботу.

Фінансування Департаменту здійснюється за рахунок коштів міського бюджету, що забезпечує його функціонування та реалізацію покладених на нього завдань.

Положення про Департамент та загальна чисельність його працівників затверджуються міською радою, що визначає організаційну структуру та кадровий склад Департаменту.

Штатний розпис та положення про структурні підрозділи Департаменту затверджуються міським головою, що дозволяє забезпечити гнучкість і ефективність у формуванні та управлінні кадрами.

Департамент має структурні підрозділи, які діють у його складі та виконують завдання та функції, визначені положенням про Департамент, положенням про структурні підрозділи та іншими нормативно-правовими актами. Структурні підрозділи не мають статусу юридичної особи.

Призначення, переміщення і звільнення працівників Департаменту здійснюється відповідно до Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та Кодексу законів про працю України, що гарантує дотримання правових норм і процедур.

Департамент очолює директор, який призначається на посаду та звільняється з посади розпорядженням міського голови в установленому законодавством порядку. Директор Департаменту безпосередньо підпорядкований заступнику міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради та міському голові.

Отже, діяльність Департаменту з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради є багатогранною і охоплює широкий спектр завдань, спрямованих на реалізацію державної політики в різних галузях. Основною метою його діяльності є забезпечення сталого економічного та соціального розвитку міста, підтримка малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій, забезпечення регуляторної політики, захист прав споживачів, а також забезпечення належного рівня зайнятості та охорони праці. Розширені права Департаменту з питань економічного розвитку Кропивницької міської ради дозволяють йому ефективно виконувати свої функції та завдання, спрямовані на забезпечення сталого економічного та соціального розвитку міста, підтримку малого та середнього підприємництва, захист прав споживачів та підвищення якості життя мешканців міста.

Відкриття Центру підтримки підприємництва міської ради у червні цього року підтверджує, що міська влада активно працює над підтримкою та

розвитком підприємництва у громаді. Цей крок став можливим завдяки перемозі у конкурсі проєктних заявок від громад в рамках програми «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП».

У межах проєкту було організовано приміщення Центру, обладнане меблями, комп'ютерною та іншою необхідною технікою, для проведення різноманітних заходів для представників МСБ у громаді. Цей Центр став місцем, де відбувається активний обмін ідеями та досвідом між бізнесом, владою та громадою.

На стан 2024 року до роботи долучилися 625 учасників та проведено 39 заходів [38].

Учасники Центральноукраїнського національного технічного університету, Головного управління Державної податкової служби в Кіровоградській області та Кропивницької митниці приєдналися до ініціативи «Масштабування бізнесу та виходу на ринки за кордоном». Представники обласного центру зайнятості взяли участь, а також представники управління комунальної власності міської ради та банківських установ, які представили програми кредитування МСП.

Основну роль ЦПП можна окреслити так:

- надання консультацій та інформаційна підтримка: ЦПП виконує роль центру, де підприємці можуть звернутися для отримання необхідної інформації щодо створення, розвитку та управління бізнесом. Це включає консультації з питань правової, фінансової, маркетингової, та інших аспектів підприємницької діяльності;
- організація навчальних, розвиваючих та інформуючих заходів та семінарів. Центр Підтримки Підприємництва може проводити тренінги, семінари та майстер-класи з різних аспектів підприємництва для місцевих підприємців. Це допомагає підвищувати їхні навички та компетентність у веденні бізнесу;
- підтримка при створенні та розвитку бізнесу. Центр Підтримки

Підприємництва може надавати підприємцям допомогу при створенні бізнес-планів, пошуку інвестицій, доступу до фінансових ресурсів та інфраструктури, такої як оренда офісних приміщень;

- стимулювання підприємництва та інновацій. ЦПП може сприяти розвитку бізнесу в місті шляхом організації конкурсів, грантових програм, підтримки інноваційних проектів тощо;

- партнерство та посередництво з місцевими владами та бізнес-спільнотою. ЦПП може діяти як посередник між підприємцями та місцевими владами;

- профільна експертиза та консультування. Центр Підтримки Підприємництва має зв'язок з експертами з різних галузей, які надають спеціалізовану підтримку та консультації з питань, пов'язаних з конкретними вузькопрофільними секторами економіки чи проблемами;

- проведення не тільки бізнес семінарів, а також психологічно розвиваючих від лайфкоучів. Так як здоровий психологічний стан є одною зі складових успішного ведення бізнесу [38].

Тематика семінарів може бути різною:

- успішне використання чат ботів для ефективної праці та економії часу;

- розвинення емоційного інтелекту, основ профайлінгу, фізіогноміки та вмінню читати людей;

- зустрічі з юристами та обговорення корисних навичок та лайфхаків пристосування до нових правових умов;

- використання соціальних мереж як інструмент для успішного ведення бізнесу;

- розвиток нетворкінгу під час війни;

Також аналіз підприємств показав певну гендерну нерівність в бізнес середовищі, частка жінок-підприємниць або трохи нижча, або сильно нижча за чоловічу. Тому Центр Підтримки Підприємництва проводить консультації для жінок підприємниць, щодо розвитку свого бізнесу[30].

Рис. 1.3. Частка жінок-підприємниць у бізнес середовищі станом на 2022 рік

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

Тож основною метою цього центру є розвиток малого та середнього підприємництва та підвищення зайнятості населення в межах територіальної громади, але потенціал організації виявився вищим. Це місце з особливою атмосферою де підприємці мають змогу обмінюватись досвідом , порадами , контактами, та навіть створювати спільний бізнес чи спільні продукти, де покупці могли знайти виробників товарів та навпаки. Створюється ціла мережа підприємців, яка допомагає розвивати мале та середнє підприємництво через покращення якості кооперації між державою та підприємцем, та між підприємцем і підприємцем. Це необхідні зв'язки для кращого функціонування системи економічного розвитку в межах територіальної громади.

1.3. Підтримка МСП на регіональному рівні

Програма розвитку малого та середнього підприємництва є частиною

стратегії розвитку регіону.

Станом на 1 квітня 2024 року на території Кіровоградської області налічується 30681 зареєстрованих фізичних осіб-підприємців та 26905 зареєстрованих юридичних осіб [31].

Малі та середні підприємства в Кіровоградській області складаються з 326 середніх підприємств, що становлять 47,5% від загального обсягу реалізованої продукції, робіт і послуг, і на яких працює 51,7 тис. працівників; а також з 7,4 тис. малих підприємств, які забезпечують 34,6% від цього обсягу і мають 38,5 тис. працівників, включаючи 6,4 тис. суб'єктів мікропідприємництва (з них 17,4 тис. працюють); додатково, у секторі представлені 28,7 тис. фізичних осіб підприємців [31].

Також важливо зазначити, що найбільша кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва (у тому числі ФОПів) сконцентрована в торгівлі (49,3% від загальної кількості МСП), сільському господарстві (12,6%) та промисловості (6,1%), тоді як інші види економічної діяльності об'єднують 32% представлених суб'єктів.

У сфері МСП зайнято 136,8 тис. ос. З них:

- у середніх підприємствах працює 51,7 тис. осіб, або 36,6%;
- у малих підприємствах зайнято 38,5 тис. осіб, або 27,3%, з них у мікропідприємстві – 17,4 тис. осіб, або 12,3%.

Суб'єкти малого та середнього підприємництва, включаючи ФОПи, відповідають за понад 90% від загального обсягу реалізованої продукції, робіт і послуг. У цій сфері:

- середні підприємства забезпечують 47,6% цього обсягу.
- малі підприємства відповідають за 34,6%, зокрема у мікропідприємстві - 12,1%.

Найбільші обсяги реалізації продукції, робіт і послуг припадають на суб'єктів, які працюють у галузях торгівлі (майже 30% від загального обсягу) та сільського господарства (понад 23%) [31].

У Кіровоградській області маємо третє місце в Україні за такими

показниками розвитку малого та середнього підприємництва:

- за кількістю суб'єктів на 10 тис. осіб населення: 7-е місце для середнього підприємництва (3,6 одиниць) і 18-е місце для малого підприємництва (397,1 одиниць);
- за обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) в області: 4-е місце для середнього підприємництва (49,2%) і 4-е місце для малого підприємництва (45,7%).

Але за обсягом експорту товарів МСП Кіровоградська область має доволі низькі показники (див.рис.1.4. та рис.1.5.).

Рис. 1.4. Експорт товарів суб'єктами МСП (ФОП), 2022 рік

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

Зменшення кількості зареєстрованих СПД з 40,4 тис. до 36,4 тис. було вплинуте декількома факторами, зокрема скасуванням державної реєстрації фізичних осіб-підприємців, які не здійснювали діяльність, та зменшенням населення працездатного віку у області[30].

Інфраструктура, що підтримує підприємництво в області, складається з кількох ключових елементів:

- регіональні фонди підтримки підприємництва, які були створені

участю місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. Серед них регіональний фонд підтримки підприємництва в області, фонд підтримки підприємництва в Олександрійському районі та міський фонд підтримки підприємництва в Олександрії;

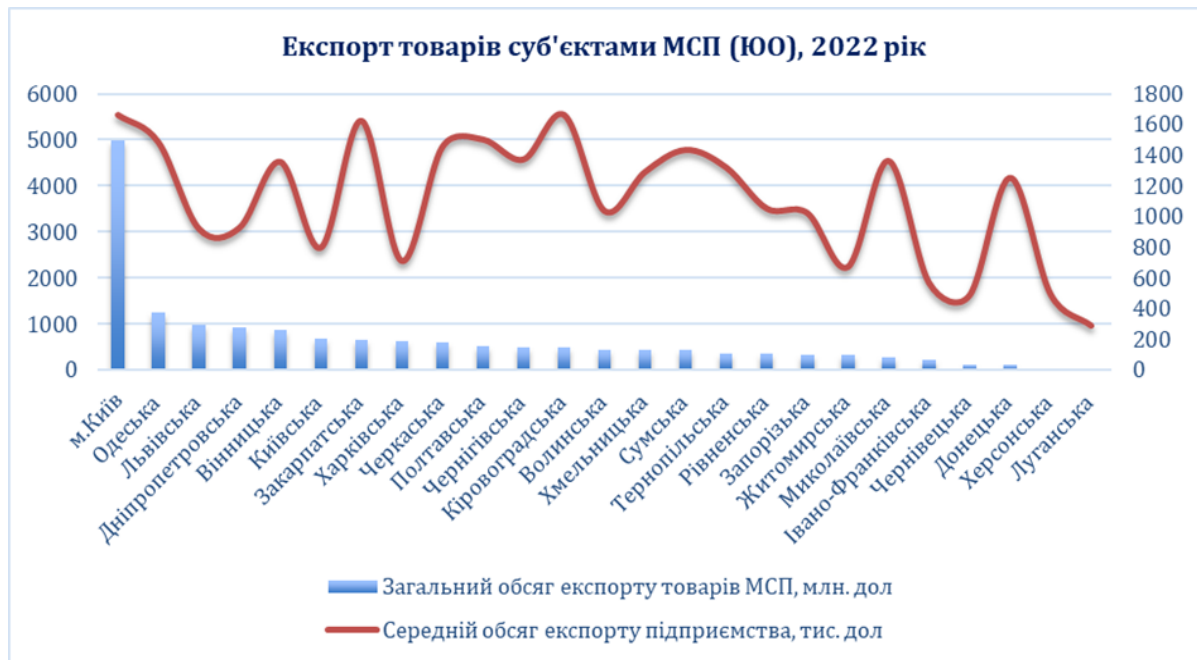

Рис. 1.5. Експорт товарів суб'єктами МСП (ЮО), 2022 рік

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

- Центр Інформаційної підтримки бізнесу, який базується на Кіровоградській регіональній торгово-промисловій палаті з підтримки Європейського Союзу та ЄБРР;
- проектний офіс, що розташований у Кіровоградській регіональній торгово-промисловій палаті.

До цього ж у склад інфраструктури також входять громадські об'єднання суб'єктів підприємництва, такі як обласна рада підприємців та інформаційно-консультаційні установи.

Заходи програми підтримки підприємництва, затверджені обласною радою, активно впроваджуються через цю інфраструктуру.

Потенціал малого та середнього підприємництва в Кіровоградській

області відрізняється від інших регіонів кількома основними аспектами:

- низькою часткою великих підприємств: лише 3 великі підприємства, які становлять лише 3% від загальної кількості зайнятих працівників, у порівнянні з усією Україною (19,2%), та іншими регіонами;
- невеликим потенціалом фізичних осіб-підприємців, які становлять у середньому 80% від загальної кількості суб'єктів підприємництва та 33% від загальної кількості зайнятих працівників, але забезпечують менше 11% від загального обсягу реалізованої продукції [31].

Основним джерелом капітальних інвестицій традиційно є ресурси, які підприємства мають у власності, які становлять до 80% від загального обсягу освоєних капітальних інвестицій в області. Проте в останні роки спостерігається зростання обсягів капітальних інвестицій за кошти державної та місцевої влади.

Кіровоградська область має великий потенціал для стимулювання інвестиційної активності, завдяки розвинутому агропромисловому сектору, промисловості, наявності значних запасів корисних копалин і сприятливим погодно-кліматичним умовам. Також в області наявна соціально-дорожня інфраструктура, що сприяє регіональному розвитку та покращенню умов для життєдіяльності населення.

Проте, існують певні перешкоди для розвитку. Недостатній рівень інвестиційної активності місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, обмеженість інфраструктури і фахівців у розробці інвестиційних проектів і пропозицій, обмеженість вільних земельних ділянок промислового призначення з необхідною інфраструктурою для довгострокової оренди, і обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів утруднюють регіональний розвиток.

1.4. Підтримка МСП на державному рівні

Державна підтримка МСП в стратегічному плані є підтримкою його

сталого розвитку та цифрової трансформації. Державні органи розуміють що МСП забезпечує робочими місцями більше 80% населення. Також що зріст кількості МСП є показником пасіонарності, рівня життя та достатку населення.

Мета Стратегії - вдосконалення державної політики щодо підтримки та розвитку МСБ. Це включає створення умов для сталого зростання і цифрової трансформації, спрощення доступу до фінансування та підтримку розвитку цих підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках. Стратегія в рамках середньострокової державної політики здійснює заходи для відновлення та зміцнення потенціалу МСП у напрямках економічного зростання, створення робочих місць, створення сприятливого підприємницького середовища для вразливих груп та досягнення цілей сталого розвитку та інновацій. Також вона спрямована на інтеграцію у європейський економічний простір і створення освітніх продуктів у сфері підприємництва. Реалізація Стратегії планується на період з 2024 по 2027 рік з урахуванням визначених завдань.

До початку повномасштабного вторгнення в Україні висвітлювались такі проблеми МСП як:

- низька купівельна спроможність;
- низька державна фінансова підтримка;
- надмірна бюрократичність та недосконалість законодавства.

З початком повномасштабного вторгнення МСП зіштовхнувся з зовсім іншими викликами , в більшій мірі через наслідки збройної агресії.

Це можна підтвердити звернувши увагу на обсяги реалізованої продукції в довоєнний час та с початку повномасштабного вторгнення в 2022 році [30].

Проте у бойових діях, що тривають, українські інноваційні розробки виявляють значний ринковий потенціал. Цей потенціал охоплює широкий спектр галузей, від актуальних у бойових умовах, таких як виробництво безпілотних літальних апаратів та харчові продукти тривалого зберігання, до викликів, які виникнуть після повного звільнення тимчасово окупованих

територій, таких як відновлення інфраструктури та розмінування територій.

Рис. 1.5. Обсяг реалізованої продукції (ФОП) млрд. грн

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

Крім того, глобальний процес європейської інтеграції України впливає на розвиток МСП. 14 грудня 2023 року Європейська Рада вирішила розпочати переговори щодо членства України в ЄС. Проте, прогнозування термінів вступу стає складним завданням через можливі застереження окремих членів ЄС та невизначеність щодо переговорної рамки. Оскільки

Рис. 1.6. Обсяг реалізованої продукції (ФОП) %

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

процес переговорів може зайняти більше часу, ніж виконання даної Стратегії, її також розглядають як один з елементів позиції України у переговорній главі 20 «Підприємництво та виробництво».

Виконання Стратегії та перемовини про набуття Україною членства в Європейському Союзі мають вплив на різні аспекти. Перш за все, це прискорить реформи в українському законодавстві, адаптацію до нових правил ЄС та врахування думок МСП. Вони матимуть більший доступ до фінансування та підтримки з ЄС, що вимагатиме ефективного інформування щодо цих можливостей.

Конкуренція з підприємствами ЄС збільшиться, що підкреслює важливість розвитку навичок та інновацій. Також Європейська Комісія запропонувала новий механізм підтримки Ukraine Facility на період з 2024 по 2027 рік, що включає фінансову допомогу, інвестиційну програму та технічну підтримку. У 2022 році МСП експортували товарів на \$16,5 млрд США. Лідером за обсягом є підприємства у секторі «Торгівля оптом та в роздріб», а також «Послуги з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів» [30].

Однак середній обсяг експорту на одне підприємство найвищий у галузі «Галузі транспорту, складського господарства, а також послуги у сфері поштової та кур'єрської діяльності» серед МСП.

У найближчій перспективі економіка воєнного періоду представляє для українських МСП ряд викликів. Тривалий вплив війни впливає на всі аспекти бізнесу, включаючи ланцюжок постачань та доступність робочої сили. Економічна нестабільність, обмеження фінансування та проблеми з ланцюжками поставок ускладнюють управління бізнесом. Нестабільність на ринку праці та проблеми в регуляторному середовищі вимагають гнучкості та стратегічного планування. Підвищені витрати на енергоносії, стагнація у відновленні експорту та потреба в цифровій трансформації створюють додаткові виклики. Адаптація до швидкозмінних ринкових умов та

глобальних економічних тенденцій є ключовими для успіху МСП.

Уряд має велике завдання - зміцнити підтримку та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, особливо в ключових напрямках. Серед найважливіших заходів є посилення механізмів фінансової підтримки, забезпечення доступу до фінансування через державні кредити, гранти та субсидії. Також потрібно надати інноваційні моделі фінансування, наприклад, краудфандинг та венчурний капітал.

Паралельно необхідно сприяти цифровій трансформації, допомагаючи МСП впроваджувати цифрові технології через навчання та фінансові стимули. Це охоплює електронну комерцію, цифровий маркетинг та використання цифрових інструментів для ефективного ведення бізнесу.

Додатково варто звернути увагу на індивідуальну підтримку для бізнесу, який постраждав від війни, зокрема через створення спеціальних програм з грантами на відновлення та податковими пільгами. Покращення регуляторного середовища, спрощення бюрократичних процедур та зменшення перешкод для роботи МСП також є важливими аспектами.

Розвиток навичок та навчання, підтримка експорту та інтернаціоналізації, стимулювання інновацій та досліджень, а також сприяння підприємництву та стартапам - усі ці напрямки потребують уваги і підтримки з боку уряду. Важливо також забезпечити МСП доступ до глобальної допомоги та інвестицій, підтримуючи стійкість ланцюгів постачання та заохочуючи розвиток сталих та зелених практик.

Україна виявила значний прогрес у підтримці малих та середніх підприємств (МСП) у кількох напрямках. Зокрема, у сферах операційного середовища для МСП, підприємницької освіти жіночого підприємництва та підприємницьких навичок спостерігається найбільший прогрес.

Проте, є декілька напрямків, де є потреба в подальшому покращенні. Наприклад, регулювання банкрутства та «другий шанс», «зелена економіка» та політика підтримки інновацій вимагають уваги та вдосконалення.

Також слід зазначити в контексті державної підтримки МСП програму

«Робота». Це державна програма з підтримки підприємців та створенні робочих місць, вона надає безповоротні гранти до 250 тис.грн. з умови створення мінімум робочого місця. Ця програма має декілька видів грантів під різні види діяльності:

а) переробні підприємства – до 8млн грн зі створенням до 25 робочих місць;

б) свій сад – 400тис. грн за гектар – до 425 робочих місць;

в) своя теплиця – до 7млн грн – до 14 робочих місць;

г) IT стартап – до 3.5 млн грн – вид 3 робочих місць.

«Робота» має довгостроковий характер та розраховує надати гранти і створити 300тис. робочих місць.

Щодо основних викликів для МСП в контексті державної підтримки можна підкреслити декілька основних:

а) економічна та енергетична нестабільність;

б) конкуренція з боку великих підприємств;

в) податкове навантаження;

г) суттєве погіршення демографічної ситуації в країні.

Енергетична нестабільність малих середніх та великих підприємств так як майже всі вони потребують безперебійне постачання електроенергії. В умовах енергетичних збоїв це може викликати колапс всього процесу діяльності підприємства.

Корупція може проявлятися по різному, і становить загрозу для малих та середніх підприємств, від обов'язкових контролерів та консультантів, які знаходять проблеми на рівному місці, до вирішення питань з владою. Конкуренція з боку великих підприємств це обширна тема яка не має конкретного рішення. В Україні створені антимонопольні структури, які поліпшують умови існування МСП, проте занадто легкі умови для отримання грантів та відкритті великої кількості малоприбуткових або неприбуткових підприємств приводить до економічної стагнації та низької конкуренції, тому важливо тримати тонкий баланс в контексті державної політики.

Податкове навантаження – податкове навантаження було спрощене, але досі залишається одним із основних страхів підприємців для відкриття своєї справи.

Погіршення демографічної ситуації в країні важко оцінити, по різних оцінках під час війни з України поїхало в вимушену еміграцію від 5 до 8 мільйонів осіб, це молодь переважно молодь та жінки, 47% з яких змогли адаптуватись до умов в еміграції. Така величезна демографічна яма призвела до суттєвого скорочення робочих місць, відтоку корисного персоналу, та зменшенню товарообігу. Чи вдасться в Україні покращити демографічну ситуацію невідомо.

Особливу увагу заслуговує платформа «Дія.Бізнес», створена урядом для надання комплексної підтримки підприємцям. Ця платформа, яка поєднує онлайн-та офлайн-ресурси, забезпечила значний прогрес у розвитку бізнесу та покращенні робочого середовища для МСП.

Державна установа «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» також здійснила значний обсяг роботи, який включає реалізацію проєктів, консультації підприємців, організацію освітніх заходів та участь у міжнародних виставках. А саме:

- реалізовано більше 3500 проєктів та проведено 112 досліджень;
- надано 8900 консультацій щодо розвитку підприємницької діяльності;
- проведено 13 досліджень стану бізнесу, українського експорту та секторів економіки;
- організовано 2 500 освітніх проєктів;
- організовано 14 національних павільйонів України на міжнародних виставках;
- відкрито додатково 2 центри Дія.Бізнес у Рівному та Луцьку;
- підписано експортних контрактів за результатами отримання українським бізнес послуг з інтернаціоналізації на суму 352.3 млн гривень;

- реалізовано 221,8 млн доларів США за допомоги грантового фонду програм підтримки;
- залучено 3,75 млн євро на ваучери для участі в торговельних виставках і ярмарках для 1500 підприємств у результаті їхньої участі в проєкті допомоги Business Bridge від Європейської комісії;
- понад 1900 компаній отримали індивідуальні консультації та менторську підтримку з виходу на зовнішні ринки;
- більше ніж 72 000 українців скористались послугами Дія.Бізнес.

Розвиток МСП в межах стратегії до 2027 року ділиться на стратегічні напрями, розглянемо кожен окремо.

Стратегічний напрям 1 «Відновлення, легкість ведення бізнесу та доступ до ринків».

Націленість на відновлення, спрощення управління бізнесом та розширення можливостей на ринках є ключовими аспектами стратегії для підтримки розвитку сектору МСП. Ця стратегія включає:

- фінансове оновлення: забезпечення простого та різноманітного доступу до фінансування для МСП, спрощення процедур та збільшення гнучкості для отримання необхідної фінансової підтримки;
- спрощення регуляторного середовища: оптимізація нормативно-правової бази з метою створення сприятливого середовища для розвитку та функціонування МСП, що допоможе зменшити бюрократичні перешкоди та складнощі відповідності законодавству;
- продвиження інновацій: розбудова сприятливого інноваційного середовища для МСП, включаючи налагодження співпраці з науково-дослідними установами та інноваційними мережами, що сприятиме підвищенню їхнього потенціалу в інноваціях та цифровій інтеграції.

Стратегічний напрям 2 «Цифрова трансформація та підприємницька екосистема».

На початок 2023 року цифрова сфера в Україні відзначається значним прогресом у забезпеченні доступу до цифрової інфраструктури. Зафіксовано

28,57 мільйона користувачів Інтернету та 26,70 мільйона активних користувачів соціальних мереж. Незважаючи на це, нерівномірність швидкості Інтернету – 11,23 Мбіт/с у мобільних мережах та 60,00 Мбіт/с у фіксованих – вказує на проблеми інфраструктури, особливо у мобільному секторі, важливому для МСП. Повна війна проти України посилила виклики для цифрової інфраструктури та електронних комунікаційних мереж, призводячи до їх руйнування і погіршення доступності електронних послуг. За таких обставин особливо важливе підвищення кіберстійкості держави та реакції на кіберінциденти. CERT-UA обробила 2194 кіберінциденти від початку повномасштабного вторгнення 24 лютого і до кінця 2022 року.

Цифрова грамотність серед населення підвищується, але є прогалини, особливо серед підприємців, які часто мають недостатні знання про цифрові технології. Деякі з них відчують складнощі з впровадженням нових інструментів, таких як CRM-системи. Ця проблема особливо актуальна для підприємств у сільській місцевості та віддалених регіонах, де доступ до інтернету обмежений. Урядові політики також мають недоліки у підтримці МСП у цифровій сфері, що вимагає удосконалення механізмів підтримки та сприяння доступу до важливих даних та технологій для підприємств.

Головною метою даної стратегії є розробка та популяризація тесту на цифрову готовність на платформі «Дія.Бізнес», який дозволить МСП самооцінити свій рівень цифрової інтеграції та визначити власні потреби.

Впровадження європейських Законів про цифрові послуги (DSA) та цифрові ринки (DMA).

Розширення переліку електронних державних послуг, зокрема на порталі «Дія», з особливим акцентом на МСП.

Спрощення процесу укладання електронних контрактів та отримання міжнародних електронних рахунків-фактур шляхом взаємного визнання електронної ідентифікації та автентифікації з ЄС.

Надання грантів на навчання та впровадження заходів із кібербезпеки та цифрової інтеграції, спрямованих на впровадження технологій штучного інтелекту та аналітики великих даних у секторі МСП.

Очікується, що ця стратегія сприятиме значному підвищенню рівня цифровізації МСП, підтримці застосування цифрових технологій через навчання та фінансову підтримку, і зміцнить взаємодію між МСП та органами влади у цифровому форматі. Це сприятиме активізації цифрової трансформації, забезпечить підприємствам не лише широкий доступ до підтримки через платформу «Дія.Бізнес», а й підвищить цифрову грамотність населення через участь у програмі «Дія: Цифрова освіта», що сприятиме конкурентоспроможності країни та її розвитку в цифровій сфері. Очікується, що кількість зареєстрованих користувачів на платформі «Дія.Цифрова Освіта» досягне 6 мільйонів осіб, а понад 50% МСП будуть залучені до взаємодії з платформою «Дія.Бізнес».

Стратегічний напрям 3 «Доступ до ресурсів, інтеграція та конкурентоспроможність».

Ціль цього напрямку - забезпечити сталий розвиток малих та середніх підприємств (МСП) у соціальних, екологічних та гуманітарних сферах, що створить можливості для працевлаштування 1,27 мільйонів осіб. Це дозволить відновити кількість робочих місць до довоєнного рівня у секторі МСП та зменшити рівень безробіття з 25% до 15%.

Завдання для досягнення цієї стратегічної мети включають перерозподіл ресурсів та підтримку людського капіталу. Війна в Україні порушила торговельні маршрути та поставки сировини для МСП, тому важливо забезпечити диверсифікацію постачальників та підтримку у пошуку альтернативних джерел сировини.

Також варто використовувати потенціал іммігрантів для підприємництва та розвитку бізнесу, розробляючи програми підтримки їхньої інтеграції. Демографічні зміни, зокрема дефіцит робочої сили, також вимагають зосередження на розвитку людського капіталу та лідерських

навичок серед управлінців МСП. Крім того, необхідно стимулювати повернення кваліфікованих емігрантів для збагачення українського людського капіталу.

Основними завданнями цього напрямку є розвиток системи дуальної освіти, яка комбінує теоретичне навчання з практичними заняттями для усунення прогалин у навичках, необхідних для сектору МСП. А саме:

- створення ініціатив для залучення української діаспори до національної економіки, таких як створення платформ для інвестування, обміну досвідом та встановлення зв'язку з глобальними ринками;
- розробка спеціальної візової програми для підприємців-мігрантів з метою створення нових бізнесів в Україні;
- розширення програми «е-резидентства» для реєстрації та ведення бізнесу через юридичні особи;
- посилення використання «гіг-контрактів» та спрощення регулювання для приваблення працівників та підрядників у формі «фрілансу»;
- запуск цільових програм підтримки підприємництва для різних груп населення, включаючи жінок, ветеранів, людей похилого віку та осіб з інвалідністю;
- зростання чисельності мікробізнесу та працевлаштування додаткової кількості осіб з інвалідністю;

Потребується додаткове фінансування у розмірі 4,08 млрд доларів США на створення та обслуговування координаційного центру, навчальні програми, цільові програми та інші заходи підтримки.

Отже досліджуючи державну політику підтримки малого та середнього підприємництва в Україні можемо сказати, що в держави є розуміння значення МСП в Україні, є розуміння проблем бізнесу та є стратегічне бачення розвитку.

Також вжиті заходи по розвитку в пасіонарної частини суспільства грамотності, розуміння справи та надання підтримки як фінансової, освітньої

так і консультативної. Результатом цього є збільшення кількості підприємців, збільшення робочих місць та покращення умов для ведення бізнесу в Україні.

Метою політики підтримки є підвищення зайнятості населення та підвищення кількості робочих місць.

Є великі проекти державної підтримки підприємництва, які йдуть паралельно з цифровою трансформацією держави та розвиваються в тяжких економічних, політичних та демографічних умовах. Про їх результати наразі судити не варто, так як економічний ринок перебуває в нестабільних умовах.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Види та порядок отримання допомоги

МСП можуть користуватися різноманітними видами допомоги, призначеними для різних цілей. Існують спеціальні програми та інструменти, спрямовані саме на підтримку цих підприємств. Такі програми можуть включати фінансову допомогу для конкретних потреб, а також менш суворі умови отримання державної допомоги.

Для малого та середнього підприємництва існують спеціальні категорії допомоги, які недоступні для інших типів підприємств. Це включає консультаційну підтримку, участь у ярмарках, попередній відбір та перевірку інвесторів, а також дослідження, пов'язані з інвестиціями.

Уряд України розробляє та впроваджує різноманітні державні програми фінансування для малого та середнього бізнесу (МСП) з метою підтримки економічного зростання та соціальної стабільності у країні. Ці програми, такі як «Робота», надають гранти без повернення коштів для різних сфер, включаючи аграрний сектор, переробну промисловість та підприємництво учасників бойових дій. Також важливою є програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка сприяє доступному кредитуванню для МСП з фінансовою підтримкою та гарантіями від держави.

Протягом останніх років ці програми зазнали значного попиту, що свідчить про їхню ефективність. Держава також співпрацює з міжнародними партнерами для забезпечення додаткового фінансування для МСП та розвитку експортних можливостей. Незважаючи на досягнуті результати, Уряд продовжує вдосконалювати програми та зробити їх ще більш доступними для різних категорій підприємців. Такий підхід сприятиме збільшенню конкурентоспроможності українських МСП та поліпшенню економічної ситуації в країні в цілому.

У липні 2022 року уряд запустив проект «єРобота» для підтримки бізнесу та створення нових робочих місць. Цей проект включає декілька грантових програм, таких як мікрогранти для розвитку бізнесу, гранти для ветеранів та їхніх сімей, підтримку переробних підприємств, а також фінансову допомогу для сільськогосподарських проектів, таких як садівництво, виноградарство та тепличне господарство.

Проект «єРобота» уряду надає гранти для початку бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Ці гранти спрямовані на створення нових робочих місць та активізацію підприємницької діяльності. Програма має 6 грантових напрямків, включаючи мікрогранти для стартапів, фінансування переробних підприємств, допомогу у створенні садів та тепличних господарств, а також підтримку для ІТ-проектів. Подати заявку можуть як новачки, так і досвідчені підприємці через Портал «Дія».

Держава вклала понад 7,3 млрд грн у розвиток малого й середнього бізнесу через грантові програми «єРобота», які стартували влітку 2022 року. Близько 15000 підприємців у всіх регіонах країни вже отримали гранти. Це сприяло заснуванню тисяч нових компаній та зміцненню існуючих, що розвивають свій потенціал, збільшують виробництво та створюють нові робочі місця. Це відбувається в умовах війни, загрози обстрілів, електромережевих перебоїв та проблемної логістики [30].

Порядок отримання гранту складається з 4 етапів:

- а) подання заявки та свого бізнес плану через портал «Дія»;
- б) проходження перевіри ділової репутації;
- в) отримання рішення уповноваженого державного органу про надання гранту;
- г) відкриття спеціального банківського рахунку, куди надійдуть грантові кошти. Для програм із підтримки, висадки садів, переробницької діяльності— внесення частки спів фінансування.

Строки подання заявок є на сайті «єробота» та проходять в середньому по 2-3 тижні. Для подання самої заявки треба надіслати зіставлений Бізнес

план. В якому потрібно обов'язково вказати:

- бізнес-ідея де Розглядається структура бізнесу, наводяться ключові переваги бізнес-концепції, за потреби додається додаткова інформація про організацію бізнесу та наявність досвіду роботи у даній сфері;
- навички та компетенції – зазначається необхідний досвід для реалізації бізнес плану;
- цільова аудиторія – описується цільова аудиторія для товарів та послуг;
- ринок та конкуренція - визначається місце реалізації товару/послуги та його ринковий потенціал. Аналіз конкурентів, їх переваги та недоліки, а також унікальність вашої пропозиції. Опис цільової аудиторії, її мотивація та інші фактори, що впливають на збільшення клієнтської бази;
- ваші плани продажів і маркетингу – опис плану просування товару.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%», що стала основним компонентом корпоративного фінансування, ще більше зміцнює роль держави в банківській системі під час війни. Доступність фінансових продуктів, що надаються позабанківськими установами, подальше зменшилася, а сектор венчурного капіталу, зосереджений переважно на ІТ-сфері, також відчув занепад після початку конфлікту. Рівень фінансової грамотності населення підвищився, але нерівності між міським і сільським населенням залишаються незмінними.

Обсяги кредитування в рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» продемонстрували стійкий ріст протягом останніх років. У 2021 році було надано кредитів на суму 62 мільярди гривень, у 2022 році – 72 мільярди гривень, а в 2023 році – 98 мільярдів гривень. Цей позитивний тренд свідчить про зростання популярності та збільшення попиту на цю програму серед підприємців.

Прогнозуючи подальший розвиток цього позитивного тренду, можна

припустити, що досягнення значення у 50% малих і середніх підприємств, що скористалися цією програмою, буде досягнуто завдяки подальшим інвестиціям та фінансовим ресурсам, спрямованим у цю програму кредитування.

Державний кредит «5-7-9%» для підприємств надається з метою:

- оприходування та відновлення приміщень;
- придбання або модернізація основних засобів;
- закупівля прав на інтелектуальну власність;
- збільшення обігових коштів до 25% від загальної вартості інвестиційного проекту;
- рефінансування наявних зобов'язань.

Порядок отримання:

- а) вибір необхідної фінансової програми в маркетплейсі фінансових можливостей для бізнесу;
- б) подача заявки;
- в) проходження перевірки на відповідність умовам зазначеної фінансової програми;
- г) отримання фінансової допомоги.

З початку 2023 року банки надали бізнесу кредити на суму 82 мільярди гривень. Загалом з початку дії програми видано кредити на суму 247,6 мільярдів гривень.

З них найбільший обсяг кредитів скеровано на антикризові заходи - 60 мільярдів грн, на програми проти війни - 54 мільярди грн. Додатково, було виділено 28 мільярдів гривень на рефінансування попередньо отриманих кредитів, 39 мільярдів гривень на поповнення оборотного капіталу, та 20,1 мільярда гривень на інвестиційні цілі. Аграрії отримали 35,5 мільярда гривень для підтримки своєї діяльності, а торговельні компанії - 4,6 мільярда гривень для поповнення обігових коштів.

За цією програмою найбільше кредитуються підприємства у сферах: торгівля, сільське господарство, переробна промисловість.

Рис. 2.1. Кредутивання різних сфер підприємств

Джерело: складено за матеріалами [30, с. 1-101]

У 2021 році Державний орган «Офіс з просування експорту України» був перетворений у «Офіс з розвитку підприємництва та експорту». Тепер його відповідальність полягає в реалізації політики стосовно малого та середнього підприємництва та просування експорту. Він керує національним проєктом і порталом «Дія.Бізнес», який заповнений онлайн-тренінгами та послугами для підтримки бізнесу. Також функціонують центри підтримки «Дія.Бізнес». для офлайн-консультацій. «Дія.Бізнес» пропонує різноманітні електронні навчальні курси у багатьох сферах бізнесу, а також понад 70 типів онлайн-консультацій та інші корисні сервіси. Платформа застосовує передові методи навчання, такі як короткі відеоролики та модулі, які можна переглядати на смартфонах. Ця державна установа працює за рахунок поєднання державного фінансування та міжнародної допомоги, отримавши 36,8 млн грн з державного бюджету на 2023 рік та додаткові кошти від донорів. Незважаючи на виклики, відомство зберегло високу функціональність, зокрема завдяки інноваційній платформі «Дія.Бізнес».

У 2023 році «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» отримав 3,75 млн євро від європейського грантового конкурсу Business Bridge для 1 500 постраждалих від війни українських підприємств. Також він сприяє експорту українських виробників [30].

2.2. Основні особливості та моменти, що потребують уваги при отриманні підтримки

У різних фазах життєвого циклу підприємства залежно від його характеру, компанія може використовувати різноманітні види підтримки. Цей розділ надасть орієнтири щодо того, які фінансові продукти найбільш підходять у різних ситуаціях.

На ринку доступні різноманітні банківські та небанківські продукти, такі як овердрафти, кредити, лінії кредитування, фінансовий лізинг, факторинг, гарантії, акредитиви та інші.

Ці продукти мають важливе значення для забезпечення фінансових потреб МСП, але також відображаються на позабалансових рахунках в бухгалтерському обліку. При цьому, в разі невиконання зобов'язань, вони можуть стати об'єктом балансової заборгованості.

Вибір найбільш ефективного фінансового продукту залежить від конкретних потреб та етапу розвитку компанії, і правильний вибір може допомогти уникнути проблем з погашенням кредитів та забезпечити безперебійну роботу бізнесу. Тож розгляньмо детальніше різні форми фінансування МСП.

Лізинг - це форма фінансування, де лізингодавець купує обладнання і передає його в оренду лізингоотримувачу, який може використовувати його без необхідності купівлі. Це дозволяє підприємствам модернізувати свої ресурси без необхідності великих капіталовкладень. Існують два типи лізингу: оперативний, що передбачає лише оренду на певний термін, і фінансовий, коли право власності передається лізингоотримувачу в кінці договору.

Ви звертаєтесь до компанії з лізингу, щоб отримати доступ до різних видів майна, яке вам потрібно, але ви не хочете чи не можете придбати його наразі. Зазвичай це стосується транспортних засобів. Ви укладаєте з

компанією договір лізингу, що дає вам можливість користуватися майном протягом не менш як одного року. Зазвичай ви оплачуєте частину вартості майна відразу після укладення договору (авансовий платіж, наприклад, 30% від вартості майна), а також адміністративний платіж (суму, що покриває витрати на оформлення договору, наприклад, 1-3% від вартості майна). Компанія з лізингу купує згодоване вами майно у виробника. За користування майном ви регулярно сплачуєте лізингові платежі (зазвичай щомісяця). Після закінчення терміну лізингу ви маєте можливість викупити це майно, сплативши його залишкову вартість.

Треба звернути увагу, що у випадку наявності в договорі умови про можливість зміни розміру лізингових платежів, такі зміни повинні бути чітко визначені, а також передбачено порядок їх здійснення. У випадку відсутності такої умови у договорі, лізингодавець не має права збільшувати розмір лізингових платежів без попередньої згоди лізинговика.

Лізингова компанія має здійснити оцінку вашої фінансової здатності. Цю оцінку проводять на основі інформації, що ви надаєте (такої як довідки про доходи) або інших джерел (наприклад, державних реєстрів).

Для укладення договору необхідно мати його письмову версію, яка може бути в формі паперового документа або електронного файлу. Після підписання, ваш екземпляр договору мають передати вам негайно.

Умови договору включають такі обов'язкові пункти:

- опис об'єкта лізингу, який передається вам, включаючи його характеристики, що дозволяють однозначно ідентифікувати його (такі як марка, модель, рік випуску, та інші);
- строк, протягом якого лізингодавець зобов'язаний передати вам майно (наприклад, 10 робочих днів після підписання договору);
- термін, протягом якого ви маєте право користуватися цим майном (наприклад, 2 роки);
- графік та порядок оплати лізингових платежів, включаючи загальну суму, розмір, строки та кількість платежів;

- розмір, умови та порядок розрахунку додаткових платежів та комісій, які не включені до загальної суми лізингових виплат (наприклад, адміністративні витрати);

- умови щодо обов'язкового укладення додаткових договорів з третіми особами, наприклад, страхування.

Факторинг представляє собою фінансову операцію, при якій компанія може отримати кошти, продавши свою дебіторську заборгованість банку-фактору. Цей процес зазвичай включає наступні етапи:

- а) постачальник надає товари або послуги покупцеві з відстрочкою платежу;

- б) постачальник передає банку-фактору документи, що підтверджують дебіторську заборгованість;

- в) банк-фактор фінансує значну частину цієї заборгованості (70-95%);

- г) покупець проводить оплату за товари або послуги безпосередньо банку-фактору;

- д) після отримання платежу банк-фактор проводить розрахунки з постачальником і продавцем. Фактор отримує свою частину коштів з додатковою комісією, а постачальник отримує залишок (5-30%).

Існують дві форми факторингу: з регресом, коли банк може звернутися до постачальника у разі непогашення боргу дебітором, і без регресу, коли банк звертається лише до дебітора. Цей вид фінансування особливо ефективний для компаній з постійними клієнтами, які надають великі відстрочки платежів, за умови належного обладнання інформаційними системами для інтеграції з факторинговою системою банку.

Якщо у компанії загалом достатньо коштів, але їх надходження не збігаються у часі з витратами, що призводить до касових розривів, то вона може скористатися послугою овердрафту.

Овердрафт - це кредитний ліміт, який банк надає на поточний рахунок клієнта, враховуючи середньомісячні надходження. Це означає, що компанія може здійснювати платежі, перевищуючи залишок на своєму рахунку.

Зазвичай, ліміт овердрафту становить 40-70% середньомісячних надходжень і переглядається щомісяця. Заборгованість за овердрафтом погашається автоматично з надходженнями на рахунок, і банки очікують, що вона буде погашена не рідше, ніж раз на місяць або квартал.

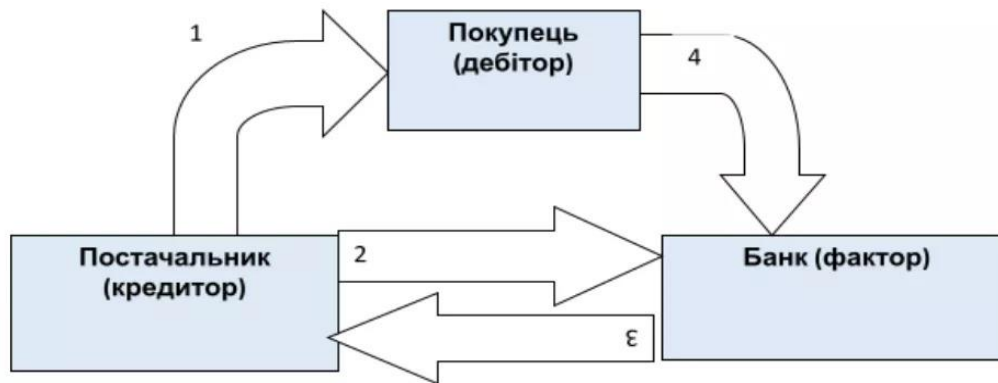

Рис. 2.2. Спрощена схема відносин при отриманні майна у лізинг

Джерело: складено за матеріалами Дія Бізнес

Отримати овердрафт досить легко, оскільки для цього не потрібні застави або глибокий фінансовий аналіз. Банк у першу чергу аналізує надходження на поточний рахунок компанії.

Кредитна лінія є зручним засобом фінансування оборотного капіталу, але часто недоступна для мікрофінансування та приватних підприємців. Ця форма кредиту може бути простою або револьверною. Револьверна дозволяє позичальнику погашати та знову отримувати нові транші в межах ліміту, що сприяє зручнішому графіку погашення, прив'язаному до фінансового циклу компанії. У простій кредитній лінії погашені суми не відновлюються в ліміті.

Найпростіший вид кредитного продукту - це строковий кредит, в якому позичальник отримує певну суму грошей на визначений період, як вказано у договорі. Цей вид кредиту передбачає, що вся сума позики надається одноразово. Погашення такого кредиту відбувається в кінці строку або за визначеним графіком, який зазначений у договорі (щомісячно або щоквартально). Зазвичай, строковий кредит береться для фінансування певної цілі, наприклад, укладення контракту на закупівлю. Термін кредиту

ідеально відповідає терміну обігу продукції, який включає отримання кредиту, закупівлю матеріалів за кошти кредиту, виробництво, реалізацію продукції, отримання коштів від продажу та погашення кредиту.

Основні особливості на які треба звернути увагу на шляху до отримання кредиту:

При обиранні банку:

- а) розгляньте, що ви сподіваєтеся отримати від банку;
- б) перевірте, чи банк співпрацює з сегментом МСП (малі та середні підприємства);
- в) оцініть доступність зручної системи клієнт-банк;
- г) проаналізуйте банківські тарифи для МСП;
- д) перевірте наявність відділень банку у вашому районі;
- е) дізнайтеся, які види фінансування надає банк для МСП.

При проходженні ідентифікації:

- документи, необхідні для реєстрації позичальника та власників бізнесу; Сертифіковані копії паспортів власників та керівників компанії, податкові номери;
- опис структури бізнес-групи, у разі наявності зв'язаних осіб;
- огляд бізнесу, його контрагентів, ринків збуту, а також процесу формування цін та іншої важливої інформації.

При визначенні з умовами фінансування:

- кредит у іноземній валюті можна отримати лише у випадку, якщо є достатньо коштів у цій валюті для погашення кредиту і відсотків;
- номінальна відсоткова ставка потребує уточнення, а також слід розрахувати ефективну ставку, враховуючи всі додаткові платежі;
- потрібно визначитися, яку використовувати фіксовану чи змінну процентну ставку.

При перевірці історії взаємин з іншими банками:

- а) запити про стан кредитних зобов'язань та їхнє виконання в інших банках;

б) довідки про стан відсутності боргу за кредитами та його обслуговування.

Також багато запитань виникає щодо ділової репутації підприємця і як її розглядають при отриманні допомоги, розглянемо критерії оцінки ділової репутації:

Критерії оцінки ділової репутації:

- фінансова документація: всі надані фінансові документи мають бути аутентичними та відповідати стандартам. Будь-які проблеми у звітності або розшифровках потрібно чітко пояснити;
- фінансовий моніторинг: потенційний позичальник повинен бути вільним від будь-яких проблем з фінансовим моніторингом. Перевірка наявності в чорних списках є обов'язковою;
- Кредитна історія: Важливо переконатися, що у компанії та її керівників немає прострочених боргів і всі кредитні зобов'язання врегульовані. Проведення запиту у бюро кредитних історій є рекомендованим кроком;
- судова і кримінальна історія: перевірка наявності судових процесів та податкової заборгованості у компанії та її керівників. Також важливо виключити можливість шахрайської діяльності основних контрагентів.

Акредитив - це спосіб розрахунків, при якому банк-емітент зобов'язується виконати акредитив у разі представлення документів, що відповідають умовам акредитиву, безперечно та беззаперечно.

Гарантія – це зобов'язання банку виплатити суму, якщо Продавець або Покупець не виконає своїх зобов'язань за контрактом. Це не є спосіб оплати за контрактом, але є захистом від ризиків невиконання умов контракту (Додаток А).

Вибір між гарантіями і акредитивами залежить від ризиків операції, яка здійснюється за документарними інструментами.

Наприклад, якщо Продавець не впевнений у сплаті згідно з контрактом,

він може запросити гарантію оплати. Гарантія також може використовуватися для забезпечення платежів за контрактами з великим терміном і регулярними постачаннями.

Якщо Продавець частково довіряє Покупцю, але хоче гарантії оплати до поставки товару, акредитив може бути кращим варіантом.

Аваль векселя - це гарантія банку провести оплату за векселем у випадку невиконання платником своїх зобов'язань. Вона дозволяє оптимізувати грошовий потік, надаючи відстрочку платежу та отримуючи товар без відволікання оборотних коштів.

2.3. Грантові програми

Грант - це фінансові ресурси, що безповоротно надаються організаціям, інституціям або фізичним особам для реалізації соціальних проектів, благодійних програм, проведення досліджень, освітніх заходів та інших суспільно корисних цілей. Отримувачі грантів повинні надавати звіт про використання коштів та результати досягнень.

Гранти найчастіше виділяються в рамках грантових програм, які є планом дій щодо організації цільового фінансування проектів, які подаються на отримання гранту.

Розподіл грантів відбувається на конкурсній основі, і участь у конкурсі можуть брати різні суб'єкти, такі як зареєстровані громадські організації, муніципальні та державні установи, творчі колективи та фізичні особи, залежно від умов конкурсу.

Цілі та очікувані результати грантових програм:

- створення та збереження робочих місць у малих та середніх підприємствах;
- підвищення рівня компетенцій та їх збереження серед учасників програми, сприяючи в освоєнні нових знань та навичок;
- збільшення кількості МСП, що займаються інноваційною та

експортною діяльністю;

- покращення продуктивності та конкурентоспроможності шляхом стимулювання інноваційного розвитку та глобалізації бізнесу;
- зростання валової доданої вартості на одного працівника в місцевій промисловості;
- збільшення інвестицій МСП у науково-дослідну та інноваційну діяльність. Установлення довгострокових партнерських зв'язків між МСП, постачальниками бізнес-послуг та освітніми установами;
- підвищення зацікавленості та здатності постачальників бізнес-послуг до результативної співпраці з МСП [2].

Основні принципи грантового фінансування можуть варіюватися в залежності від конкретної мети, цільових груп отримувачів, методів розподілу, правових вимог та джерел фінансування. Ця інструкція надає загальні методичні вказівки, а подальша документація буде розроблена для конкретних програм.

При присудженні грантів для МСП дотримуються такі ключові принципи:

- використання ресурсів грантової програми повинно відповідати державній політиці з розвитку МСП;
- перед запуском нової програми потрібно ретельно підготувати економічне обґрунтування, включаючи концепцію, модель програми та узгодження з відповідними органами;
- гранти присуджуються через конкурсні заявки для забезпечення конкуренції та об'єктивності;
- грантоотримувачі повинні відповідати вимогам програми та угоди про надання гранту;
- проводиться детальна оцінка фінансової та операційної діяльності заявників і їхніх проектів;
- всі надані гранти документуються для забезпечення ефективного контролю;

- ІТ-система повинна сприяти точному введенню даних та звітуванню;
- забезпечується систематичне ведення записів та архівування документів для аудиту;
- грантова допомога використовується лише за цільовим призначенням і за доказами витрат;
- фінансування не повинно сприяти несправедливій конкуренції;
- передбачається можливість повернення грантових коштів у разі нецільового використання;
- проводиться оцінка ризиків на всіх етапах програми;
- заявки на гранти проходять комплексну експертизу;
- існує процедура розгляду претензій щодо рішень про присудження грантів;
- документація відповідає вимогам корпоративної комунікації;
- проводяться регулярні зустрічі для обговорення результатів моніторингу;
- оцінка програм проводиться щонайменше кожні 3-5 років;
- оцінка програм тривалістю менше 3 років проводиться наприкінці періоду фінансування;
- персонал отримує необхідну підтримку та навчання;
- всі необхідні погодження задокументовані.

Відповідність критеріям щодо залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Організація, що реалізує грантову програму, зазвичай отримує фінансування від зовнішніх джерел для виділення грантів. Це можуть бути фінансові ресурси міжнародних організацій, таких як ЄС чи GIZ, або кошти, надані з державного чи місцевих бюджетів України. Також можливе залучення коштів для грантової програми з кількох джерел одночасно.

Програма сприяння розвитку інновацій в МСП передбачає проведення до 4-х конкурсів проектів на такі теми: інноваційний розвиток, екологічні інновації та «озеленення» МСП, а також участь жінок у бізнесі. Хоча кожен

конкурс має визначену тематичну спрямованість, усі потенційні заявники, які вважають, що їхні проекти можуть бути підтримані грантами, запрошуються до участі. Допустимими заявниками є МСП, виробничі кооперативи та фізичні особи-підприємці, що відповідають визначеним кваліфікаційним критеріям. У випадку, якщо тема проекту не відповідає жодному з конкурсів, заявник повинен пояснити, який зв'язок між проектом і темами конкурсів та як саме реалізація проекту сприятиме розвитку та зростанню стійкості бізнесу.

Інвестиційні проекти можуть брати участь у Програмі лише за умови, що вони пропонуються підприємствами, які належать і керуються громадянами України. Основним метою є сприяння створенню або збереженню сталих робочих місць на заявницькому підприємстві. Хоча заявки приймаються від підприємств у всіх регіонах України, пріоритет в оцінці проектів надається тим, що діють у сільських місцевостях або на територіях, де існують несприятливі економічні умови. Список регіонів та географічна спрямованість допомоги може змінюватися відповідно до пріоритетів та критеріїв окремого конкурсу.

Програма акцентується на підтримці інноваційного розвитку малих та середніх підприємств шляхом створення та збереження висококваліфікованих робочих місць у сільських районах. Також враховуються пропозиції, спрямовані на розширення можливостей працевлаштування жінок.

Пріоритет надається підприємствам, які вже скористалися або подали заявки на інші інструменти підтримки, такі як бізнес-інкубатори, центри підтримки інновацій, університетські центри підтримки бізнесу та інші програми підтримки МСП, що фінансуються державою чи іноземними донорами. У такому випадку заявник повинен показати, що підтримка його проекту в межах Програми дозволить підвищити ефективність інших механізмів підтримки та створити додаткову цінність.

Діяльність, яку можна фінансувати за допомогою грантів, охоплює

широкий спектр ініціатив. Грантові кошти призначені для підтримки бізнесу у різних секторах економіки та послуг, які не обмежуються місцевим обслуговуванням. Вимоги до проектів передбачають демонстрацію їх позитивного впливу на регіональний та національний економічний розвиток.

Головні напрямки використання малих грантів включають підтримку технічних та комерційних інновацій, розширення ринків (включаючи міжнародні), та стимулювання інвестицій у підприємства, які мають перевірену концепцію та потребують додаткових ресурсів для розвитку.

Програма сприяє реалізації чотирьох типів проектів:

- інноваційні проекти, що передбачають створення нових продуктів, послуг або бізнес-процесів;
- проекти розвитку експорту та міжнародної експансії бізнесу;
- проекти «озеленення» та впровадження еко-інновацій для підтримки циркулярної економіки та захисту довкілля;
- проекти «Жінки в бізнесі», спрямовані на підтримку жіночого підприємництва в Україні.

Інноваційні проекти охоплюють розробку нових технологій, продуктів та послуг, включаючи дослідження, випробування та захист інтелектуальної власності.

Послідовні інструкції щодо надання послуг у межах програми підтримки інноваційного розвитку МСП за допомогою малих грантів:

Завдання, які виконуються відповідно до цих інструкцій, описані в Загальних додатках до Програм підтримки грантами:

- промоція програми у маркетингових кампаніях;
- проведення подальших заходів після завершення рекламних кампаній;
- оголошення проведення Конкурсів проектів відповідно до графіку;
- реєстрація фізичних осіб або компаній-клієнтів;
- скликання засідання Оцінювального комітету;

- оцінка проектних пропозицій;
- попередній відбір послуг з розвитку бізнесу для успішних Заявників;
- відбір технічних завдань та постачальників послуг з розвитку бізнесу для участі у тендері;
- приймання та оцінка тендерних пропозицій;
- відбір успішних Заявників та повідомлення про присудження контрактів;
- оцінка потреб разом з успішними Заявниками для визначення пакету послуг, що включається до Договору про надання гранту;
- фінальні адміністративні перевірки успішних Заявників;
- підписання Договорів про надання гранту;
- складання контракту для підписання з обраними постачальниками послуг з розвитку бізнесу;
- реалізація та завершення проекту надання послуг з розвитку бізнесу відповідно до умов контракту та технічних завдань;
- контроль за капітальними інвестиціями та іншими витратами згідно з умовами контракту;
- приймання підсумкового звіту;
- погодження та оплата рахунку-фактури від постачальників послуг з розвитку бізнесу;
- заповнення Форми оцінки якості наданих послуг;
- перевірка оплати рахунку-фактури;
- заповнення Форми оцінки впливу кожної наданої послуги;
- інформування усіх учасників про подальші заходи підтримки.

Мета великих грантових програм для МСП полягає в активному впровадженні програм підтримки підприємств в Україні та за її межами. Ці програми спрямовані на підтримку інноваційної активності, розвиток бізнесу та його масштабування. Вони сприяють не лише фінансовому зростанню, а й створенню сприятливого середовища для підприємництва. Ці програми

поєднують інвестиції з консультаційною допомогою та тренінгами, зокрема сприяють збільшенню товарообороту, розвитку експорту, створенню інноваційних продуктів та переходу до зеленої економіки. Програми надають підтримку МСП з обмеженою відповідальністю та виробничими кооперативами, які мають позитивний досвід та потенціал у вищезазначених сферах. Перевага надається підприємствам, які користуються іншими інструментами підтримки бізнесу та мають високий потенціал для розвитку, екологічних інновацій та міжнародного розширення.

Оцінка проектних пропозицій здійснюється за різними показниками, включаючи якість проекту, відношення між витратами та результатами, відповідність кваліфікаційним вимогам та ймовірність позитивного впливу на зайнятість та розвиток бізнесу.

Зазвичай критерії відбору включають такі аспекти:

- досвід успішного розвитку бізнесу;
- здатність компаній створювати робочі місця або розвивати експорт;
- оцінка якості проекту порівняно з іншими пропозиціями;
- відношення між витратами та результатами, включаючи вартість гранту до кількості створених робочих місць та ймовірність зростання бізнесу;
- відповідність кваліфікаційним вимогам;
- життєздатність запропонованого проекту та запитуваної інвестиційної підтримки;
- очікуваний вплив на рівень зайнятості.

Крім того, важливо раціонально планувати привлечення коштів та ефективно використовувати грантову допомогу відповідно до чинних правил та норм.

2.4. Тендери: особливості та порядок участі

Тендери в Україні класифікують за двома критеріями. По-перше, за типом предмета закупівлі: товари, послуги, роботи. По-друге, за рівнем вартості: допорогові і надпорогові. Більшість державних торгів в Україні є надпороговими, і проведення таких тендерів регулюється Законом №922 «Про державні закупівлі».

Першим етапом тендерного процесу є оголошення про проведення державних торгів, яке публікується на авторизованих електронних майданчиках системи ProZorro. Це оголошення включає в себе умови участі, необхідні документи та вимоги до товарів, послуг або робіт. Після цього підприємство, яке бажає взяти участь у торгах, повинно зареєструватися на майданчику та ознайомитися з правилами участі. Після знаходження відповідного тендеру і збору необхідних документів учасники можуть подати свої пропозиції в електронному форматі.

Протягом періоду прийому пропозицій учасники можуть задавати уточнюючі питання замовнику, якщо залишилося не менше 10 днів до закінчення терміну прийому пропозицій. Замовник має 3 дні на відповідь та може вносити зміни до умов тендеру, що може призвести до автоматичного продовження терміну прийому пропозицій. Учасники мають можливість оновити свої пропозиції або відкликати заявку.

Забезпечення мінімальної кількості учасників, які подали пропозиції, є важливою умовою для проведення закупівлі. Після цього, якщо у надпороговій закупівлі подано достатню кількість пропозицій, оголошується аукціон.

На момент аукціону система розкриває ціни учасників та проводить торги у трьох етапах, де учасники можуть знижувати ціну своїх пропозицій. Учасникам надається вільність щодо зменшення ціни, проте вони повинні дотримуватися мінімального кроку аукціону, встановленого в умовах.

Після закінчення торгів система робить всі пропозиції доступними для учасників, а замовник оцінює їх за економічною вигодою. Якщо пропозиція визначається як вигідна, замовник має певний час для її вивчення, після чого може оголосити переможця торгів.

Якщо ж перша пропозиція не відповідає вимогам, замовник продовжує оцінку інших пропозицій, враховуючи додаткові фактори, такі як умови оплати, гарантійне обслуговування та терміни виконання. Тендер може тривати до визначення остаточного переможця або до відхилення всіх пропозицій. Після цього визначеного учасника, який став переможцем, оголошують на майданчику, і замовник може розпочати укладання договору.

Зміни в процедурах закупівель під час воєнного стану вступили в дію з 19.10.2022 року. Нова постанова (№1178 від 12.10.2022) визначає правила для таких закупівель, замінюючи попередні.

Основні зміни включають:

- зміна умов проведення відкритих торгів: Тепер достатньо навіть одного учасника для проведення торгів. Якщо на торги приходить лише один учасник, проведення аукціону не відбувається, а закупівля переходить на стадію розгляду пропозицій;

- зміна вимог до пропозицій учасників: Замовник дає змогу учасникам пропонувати суми, які перевищують очікувану вартість.

Додаткові зміни включають в себе:

- необов'язковість встановлення кваліфікаційних критеріїв або можливість вимагати їх в залежності від предмета закупівлі;

- розширені підстави для відхилення пропозицій;

- можливість збільшення ціни на більше ніж 10% в разі коливання цін на ринку;

- зміни в підставах для внесення змін у договори та інші.

Ці зміни мають на меті оптимізувати процедури закупівель під час воєнного стану, забезпечуючи ефективніше використання ресурсів та забезпечуючи потреби національної безпеки.

Замовник тепер має можливість користуватися еско-процедурою та оголошувати рамкову угоду. Уповноважена особа, яка пройшла тестування, може проводити відкриті торги з особливостями. Терміни закупівлі скорочені: період подання пропозицій - 7 днів, період оскарження кваліфікації - 5 днів. Переможець має обов'язок представити оригінали документів протягом 4 днів з моменту визначення його переможцем. Ці документи мають підтверджувати відсутність підстав для відмови, якщо відомості в них не містяться у відкритих реєстрах або формах відкритих даних. Застосування кваліфікаційних критеріїв може бути виключено для товарів, таких як тверде паливо, бензин, дизельне паливо та інші, за умови проведення відкритих торгів згідно з певними вимогами.

Замовник може зараз дозволити учаснику подати пропозицію, яка перевищує очікувану вартість. Якщо він вирішує приймати такі пропозиції, він повинен вказати прийнятний відсоток перевищення ціни. Якщо ці умови не виконані, або відсоток перевищення більший, ніж зазначений, замовник відхиляє пропозицію.

Щодо змін в умовах договору, замовник тепер має більші можливості. Немає обмежень у 10% на зміну ціни товару. Зміни ціни можуть бути зумовлені ринковими коливаннями, але загальна сума договору залишається незмінною. Також залишається можливість зменшення ціни без зміни обсягу чи якості товару. Додатково, тепер можна вносити зміни в разі зміни системи оподаткування.

Отже досліджуючи механізми підтримки малих та середніх підприємств можна сказати, що є чимало різних видів отримання допомоги, як фінансової так і консультативної. І різноманіття видів допомоги визначається видом зайнятості підприємства, стадією його розвитку та його розміром. Диверсифікація видів допомоги дає змогу підприємству отримати її в найбільш ефективній формі, для активного зростання, чи амортизації збитків.

Державна фінансова допомога потребує знань та розуміння ключових своїх аспектів, для отримання своєчасної допомоги в правильній формі для успішного функціонування підприємства.

РОЗДІЛ 3

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ОПОДАТКУВАННЯ РІЗНИХ ГРУП ПІДПРИЄМСТВ І РІЗНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Вплив оподаткування на стратегії підприємства

Ефективність оподаткування платників трохи менша, ніж у стандартній системі, представники малих та середніх підприємств не були повністю задоволені. Ставки податків та складність їхнього адміністрування займають відповідно третє та четверте місце серед чинників, які уповільнюють розвиток малих та середніх підприємств.

Крім того, відомо, що єдиний податок використовується для оптимізації оподаткування компаніями, які оформлюють фактично найманих співробітників як ФОП. Це відображається і у динаміці надходжень за єдиним податком, які за останні сім років зросли вп'ятеро, переважно завдяки ФОП. База оподаткування єдиного податку на півтора рази більша, ніж база ПДФО.

Після запуску реєстру відшкодування ПДВ у 2017 році одним з завдань Уряду було підвищення поінформованості малих та середніх підприємств про його існування та переваги. Міністерство фінансів провело належні інформаційно-роз'яснювальні заходи, повідомивши про високий рівень обізнаності бізнесу про реєстр з урахуванням великої кількості відвідувань. ДФС повідомляє про відшкодування 32,8 мільярда гривень протягом січня - лютого 2019 року, що на 39,1% більше, ніж за аналогічний період 2018 року.

Проблема блокування податкових накладних є старовинною та потребує негайного вирішення. Негативні наслідки блокування накладних такі:

- оператори стягують штрафи за порушення термінів реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування (ПН/РК), сума яких може сягати 25% від загальної суми ПДВ за незареєстровану накладну;

- контрагент-покупець втрачає можливість отримати податковий кредит за заблоковані накладні та може утримати платіж (20% суми ПДВ) за поставлений товар чи послуги;
- нездійснення заходів щодо розблокування ПН/РК може призвести до класифікації платника податків як ризикового. Це призводить до блокування всіх майбутніх ПН/РК та репутаційних втрат, що утруднюють конкуренцію з іншими постачальниками;
- обіговий капітал підприємства заморожується, замість того, щоб бути використаним для розвитку бізнесу;
- великі втрати часу для бізнесу, який змушений боротися з бюрократією замість розвитку. Це також призводить до перенавантаження судової системи [3].

Чому ж виникає ця проблема? Головною причиною блокування накладних є те, що податкові органи орієнтуються лише на документальний аналіз, не враховуючи реальність ділового процесу. Наприклад, накладна може бути заблокована через «недостатню кількість трудових ресурсів», не враховуючи автоматизацію та оптимізацію виробничих процесів. Для вирішення цієї проблеми бізнесові суб'єкти повинні активно захищати свої права та намагатися уникнути блокування накладних шляхом подання пояснень та, в разі потреби, звертатися до суду.

У грудні 2023 року ДПСУ опублікувала на своєму вебсайті графік планових документальних перевірок платників податків на 2024 рік. Це свідчить про активність податкової служби у контролі бізнесу, яка тільки зростатиме.

Процедура повернення ПДВ часто стає важким завданням для підприємств. Основні проблеми включають:

- затримки у поверненні: часті затримки у поверненні ПДВ можуть негативно вплинути на грошовий потік та фінансове планування підприємства;
- складність та бюрократія: процедура повернення часто складна та

бюрократична, вимагаючи великої кількості документів та дотримання строгих процедурних вимог;

- ризик помилок та нечесних дій: великий ризик помилок у поданні документів та можливість зловживань у процесі повернення.

Розглянемо Національну доходну стратегію до 2030 року та її вплив на економіку[25].

Національна доходна стратегія - це ключовий документ у визначенні пріоритетів та цілей держави в економічному розвитку. Хоча це перший документ такого роду в історії держави, деякі його аспекти викликають питання.

Впевнений, що вказані пункти мають характер дискусій і ймовірно не будуть реалізовані, оскільки стратегія має визначати сприятливі та зрозумілі напрямки стійкого розвитку, а не інструменти обмеження та податкового тиску.

3.2. Національна стратегія доходів до 2030 року

Від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації українська економіка стикається з небаченими викликами безпеки, що призвели до руйнувань непереборного масштабу, найбільших з часів Другої світової війни.

Агресор від першого дня воєнних дій спрямовує значні зусилля на знищення цивільної, критичної інфраструктури, виробництва та промислових комплексів. Це призвело до припинення роботи багатьох підприємств через військову загрозу або обмежений доступ до ринків збуту та сировини. Війна також призвела до масової міграції та внутрішнього переміщення понад 11-12 мільйонів українців. Немає жодної галузі, яка б не зазнала втрат від агресії Російської Федерації.

Ці умови призвели до кардинальних змін у системі міжгалузевих зв'язків та структурі економіки загалом. Фіскальна консолідація, досягнута з

2017 року, була нанівець зруйнована. Витрати на оборону зросли, створюючи додатковий тиск на бюджет. Внаслідок цього, видатки зросли, а податкові надходження скоротилися, особливо через втрату доступу до міжнародних ринків капіталу. Умови для забезпечення потреб воєнної кампанії стали головним пріоритетом. У майбутньому, Україні доведеться вирішувати проблеми, пов'язані з пошкодженням критично важливої інфраструктури, житла та гуманітарної кризи. Оцінка збитків та необхідних інвестицій для відновлення країни залишається вкрай складною через постійні терористичні акти та знищення об'єктів інфраструктури та виробництва [25].

Національна стратегія доходів України (НСДУ) - це план дій для перетворення системи оподаткування та митного контролю. Вона спрямована на забезпечення не лише потреб бюджету у майбутньому, а й на підтримку економічного зростання шляхом зменшення нерівності та неефективності в управлінні доходами. Ця стратегія визначає шлях до стабільності та прозорості у фінансовій системі, потребує широкої громадської та політичної підтримки, і є ключовим інструментом для забезпечення фінансової стійкості країни. НСДУ націлена на збільшення доходів бюджету шляхом закриття податкових лазів, поліпшення дотримання податкового законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Крім того, вона спрямована на досягнення фіскальних цілей, таких як зменшення державного боргу та дефіциту бюджету, і стане основою для бюджетного планування у майбутньому. НСДУ також має за мету підвищити довіру громадськості та платників податків до системи оподаткування та митного контролю.

Заходи реформи податкової політики та адміністрування, викладені в НСДУ, взаємозалежні. Дві ключові реформи - забезпечення конфіденційності та захисту даних у системах ДПС та інтеграція системи управління податковими ризиками в основу управління контролюючого органу. Ці реформи також спрямовані на зближення України з ЄС у законодавстві. Терміни виконання заходів будуть узгоджуватися з Графіком виконання зобов'язань щодо вступу до ЄС.

Мета податкової політики - створити передбачувану та прогнозовану систему оподаткування, яка буде фіскально-нейтральною. Ця система повинна відповідати вимогам інтеграції України у світову економіку як надійної податкової юрисдикції, забезпечуючи платникам податків можливості виконувати свої обов'язки. Це є важливим для відновлення та сталого розвитку країни.

Щодо митної політики: є прагнення до передбачуваної та прогнозованої митної системи, яка базується на передовій практиці ЄС. Ця система сприятиме підвищенню якості зовнішньоекономічної діяльності в Україні, забезпечуватиме баланс безпеки митниці та партнерських відносин з бізнесом, а також сприятиме інтеграції українських підприємств у міжнародні ланцюги постачання товарів.

Стратегія передбачає досягнення мети НСДУ через такі стратегічні цілі:

- забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності за рахунок збереження рівня мобілізації доходів та зменшення потреби у зовнішньому фінансуванні;
- адаптація законодавства України до стандартів ЄС та виконання міжнародних зобов'язань у сфері митної і податкової політики та адміністрування;
- зміцнення доброчесності та довіри до контролюючих органів та підвищення прозорості і ефективності управління;
- підвищення рівня дотримання податкового та митного законодавства платниками податків та контролюючими органами;
- впровадження сучасних цифрових рішень у податковому та митному адмініструванні.

Податкова політика покладається на принципи:

- стабільності. Збереження поточної бази оподаткування та забезпечення її цілісності є ключем до стабільності доходів України в довгостроковій перспективі;

- нейтральності. Політика та адміністрування повинні сприяти рівності та справедливості оподаткування без впливу на конкурентоздатність платників податків;
- справедливості. Ми працюємо над мінімізацією регресивності оподаткування та сприянням горизонтальної та вертикальної справедливості;
- доброчесності. Ми прагнемо до дотримання принципу доброчесності та підвищення довіри до податкових та митних органів;
- інтегрованості. Наша політика максимально наближена до міжнародних стандартів та вимог, що забезпечує тісну інтеграцію України у світову економіку;
- ефективності. Ми працюємо над забезпеченням ефективного збирання надходжень та адміністрування доходів шляхом вдосконалення управління процесами адміністрування та цифровізації;
- розвитку. Наша політика спрямована на підтримку відбудови та розвитку економіки України з урахуванням найкращих практик країн ЄС [25].

Неможливість визначити основні показники, необхідні для оцінки ефективності податкової системи, включаючи напрями її трансформації у післявоєнний період (такі як кількість активних платників податків на момент скасування чи припинення воєнного стану, розмір податкової заборгованості, накопичені збитки, кількість найманих працівників та фізичних осіб - підприємців, що продовжують діяльність тощо), створює значне обмеження для оцінки ефективності заходів, викладених у цій НСДУ. Умови під час воєнного стану та періоду післявоєнного відновлення суттєво відрізняються. Крім того, контекст України відрізняється від інших країн, тому успішний досвід реформування інших країн не може бути беззмінно застосований до потреб податкової та митної політики України. Таким чином, цей документ є гнучким і допускає коригування послідовності та наповнення відповідних реформ з урахуванням обставин, які будуть виявлятися з часом.

Невизначеність завершення чи скасування періоду воєнного стану призводить до того, що деякі аспекти стратегії залишаються невизначеними. Проте НСДУ відображає наміри Уряду України досягти кінцевого результату. Вона спланована таким чином, щоб визначити загальний напрямок, який потім може бути скоригований конкретними заходами, що забезпечать стабільність бюджетних надходжень у середньостроковій перспективі. З цієї причини НСДУ містить три основних повідомлення для платників податків, партнерів з розвитку, інвесторів та інших зацікавлених осіб:

- «Україна розраховує на власні доходи, що можливо забезпечити лише шляхом необхідних та необоротних реформ в податковій та митній політиці. Планування та підготовка до виконання таких заходів повинні враховувати, що ці реформи будуть реалізовані»;

- «Оскільки НСДУ розрахована на 6 років (до 2030 року), реформи будуть поступово впроваджуватися відповідно до кроків, викладених у цій стратегії. Успішне виконання попередніх кроків впливає на можливість запровадження наступних»;

- «НСДУ підлягає регулярному оновленню та уточненню: конкретні заходи реформ та підходи до їх впровадження, описані в цій стратегії, можуть зазнавати змін. Проте загальний їх напрям залишається незмінним».

Зв'язок з іншими стратегічними документами важливий для адаптації НСДУ до поточних умов. Нові стратегічні документи, які формують напрями зміцнення та перебудови економіки під час воєнного конфлікту та в період післявоєнного відновлення, наразі знаходяться на стадії розробки. Під час формування НСДУ стратегічними орієнтирами були документи, такі як Цілі сталого розвитку на період до 2030 року, Формула миру, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Стратегія реформування системи управління державними фінансами, Середньострокова стратегія управління державним боргом та Стратегія здійснення цифрового розвитку.

Реформи податкової політики та податкового адміністрування, описані у Національній стратегії розвитку України (НСДУ), взаємопов'язані та взаємозалежні. Два ключові напрями цих реформ визначають можливість впровадження найбільш фундаментальних змін для платників податків:

- забезпечення конфіденційності та захисту даних в системах ДПС, включаючи інформацію про обсяг та обіг коштів платників податків на їх банківських рахунках;
- інтеграція системи управління податковими ризиками в основу управління контролюючого органу за Концепцією управління ризиками в ДПС.

Ці реформи також враховують процес зближення України з Європейським Союзом на рівні законодавства. Конкретні терміни виконання заходів будуть оновлюватися для узгодження із Графіком виконання зобов'язань щодо вступу до ЄС після його затвердження.

3.3. Перспективи реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств

Спеціальна система оподаткування (ССО) застосовується приблизно для 1,7 мільйона платників податків, які забезпечують стабільні податкові надходження, що становлять приблизно 0,9% ВВП протягом 2020–2022 років [25]. Ця спрощена система надає платникам податків можливість вибору необов'язкового режиму, що дозволяє отримувати переваги як у звільненні від деяких вимог законодавства та адміністративних обов'язків, так і у зменшенні податкового тягаря. При застосуванні першої або другої групи спрощеного оподаткування, цей тягар не залежить від рівня доходу та взагалі не відповідає рівню отриманого прибутку. Незважаючи на те, що режим пройшов кілька змін за час існування, його основна концепція залишається в основному незмінною (додаток Б).

У системі оподаткування ПДВ при досягненні порогу реєстрації платником ПДВ, спрощений режим може негативно впливати на податкові надходження та впливати на бізнес-рішення. Обираючи цей режим, платники з високими прибутками мають стимул знижувати свої податкові зобов'язання шляхом приховування оборотів. Така практика сприяє тіньовому обігу товарів і порушує конкурентні умови для чесних підприємств. Використання спрощеної системи оподаткування може також створювати нерівність у оподаткуванні праці та неформальної зайнятості, оскільки багато осіб обирають статус самозайнятої особи замість стандартних трудових відносин.

Реформа системи спрощеної системи оподаткування (ССО) має за мету забезпечити доступ до цієї системи для мікро та малих підприємств (включаючи стартапи) та обмежити можливість її використання серед середніх та великих компаній з метою уникнення оподаткування та/або ухилення від сплати податків, включаючи обіг нелегальних товарів. Основна мета полягає в підтримці розвитку мікро та малого бізнесу в Україні та уникненні спотворення конкурентного середовища через зловживання ССО великими компаніями.

Оновлена ССО передбачає зменшення її обсягу та застосування шляхом поетапного впровадження законодавчих змін протягом періоду з 2025 по 2027 рік. Проте, введення змін у законодавство буде здійснюватися не раніше, ніж наступного року після виконання заходів, визначених для забезпечення безпеки використання даних про платників податків.

Також передбачається скасування інституту реєстрації фізичної особи - підприємця, замість чого фізичні особи автоматично набудуть статус підприємця при відкритті відповідного рахунку в банківській установі.

Реформа спрямована на зміни в системі спрощених податкових платежів (ССП) та передбачає наступні зміни:

- поступове підвищення ставок єдиного податку для юридичних осіб третьої групи протягом трьох років до рівня звичайної ставки податку

ПнП (18%) для сприяння поступовому переходу на загальну систему оподаткування;

- об'єднання другої та третьої груп ССП для фізичних осіб-підприємців у нову групу зі зміненими ставками податку відповідно до виду діяльності для сприяння переходу на загальну систему оподаткування;

- перегляд переліку дозволених видів діяльності для першої групи ССП з метою скорочення та перегляду підходу до оподаткування для сприяння переходу на загальну систему оподаткування;

- обов'язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій для платників ССП;

- застосування ефективного порогу реєстрації ПДВ для всіх платників ССП;

- розширення бази оподаткування для селянських фермерських господарств та встановлення максимальних ставок єдиного податку для виробників сільськогосподарської продукції;

- скасування виключень стосовно обліку та документування походження товарів для всіх платників податків [25].

Оподаткування доходів фізичних осіб та внесення єдиного соціального внеску через систему податкових пільг і вирахувань - ключові інструменти для ефективного перерозподілу між особами та домогосподарствами. Податок на доходи (ПДФО) та соціальний внесок (ЄСВ) впливають на мотивацію до праці, що відображається у пропозиції робочої сили для відновлення та розвитку економіки. Розподіл частки ПДФО на користь місцевих громад впливає на їхні доходи, а соціальний внесок є ключовим для фінансування соціальних та пенсійних виплат, підтримуючи платоспроможність осіб, які припинили активну трудову діяльність через вік.

Оподаткування особистих доходів в Україні не має прогресивного характеру та ґрунтується на постійній ставці податку у розмірі 18 %, введений у 2016 році. Це рішення було зумовлене неефективністю контролю за реальними доходами громадян через неможливість отримання податковими

органами інформації від банків щодо фактичних обсягів коштів, що надходять на рахунки платників податків. Відсутність цієї можливості спричинила розвиток різноманітних схем ухилення від оподаткування та приховування реальних доходів. Тому просте встановлення прогресивної шкали оподаткування без вдосконалення системи адміністрування податків не є ефективним заходом.

Податкове законодавство України надає фізичним особам можливість зменшити загальний річний оподатковуваний дохід шляхом врахування певних витрат, таких як частка процентів за іпотечним кредитом, благодійні внески, витрати на освіту тощо.

Додатково, проблему для ефективного оподаткування найманої праці створює діюча в Україні спрощена система оподаткування, оскільки багато платників податків віддають перевагу статусу самозайнятих осіб на цій системі через її простоту та низьку ставку оподаткування (5 %). Це призводить до недоліків у використанні стандартних трудових договорів та стимулює перехід на спрощену систему. Таким чином, необхідно провести реформу не лише в оподаткуванні особистих доходів, але й у спрощеній системі оподаткування, щоб забезпечити ефективність податкової системи.

Реформа ПДФО спрямована на:

- відновлення прогресивної шкали ставок, включаючи значно вищі ставки для осіб з високими доходами;
- заміну мінімального неоподаткованого доходу на персональну соціальну допомогу для осіб з низькими доходами;
- перегляд пільг, спеціальних умов оподаткування та виключень з податкової бази з метою їх раціоналізації;
- впровадження ефективної системи податкових вирахувань, пов'язаних з розвитком особистого потенціалу, навчанням, створенням або розширенням бізнесу, поліпшенням житлових умов, лікуванням тощо.

Заходи реформи ПДФО будуть узгоджуватися з реформою ССО з метою обмеження зловживань та зменшення стимулів для підміни офіційних

трудових відносин цивільно-правовими відносинами із фіктивними самозайнятими особами.

Паралельно з реформою ПДФО будуть запроваджені зміни до законодавства, що дозволять контролюючим органам посилити контроль за доходами та витратами фізичних осіб шляхом доступу до банківської інформації про рух коштів на їх рахунках.

Умови для початку реформи:

а) виконання заходів забезпечення конфіденційності та захисту даних в системах ДПС;

б) розробка стратегічних документів з оцінкою витрат на соціальну сферу та потребами в доходах бюджету після завершення воєнного стану.

Мінфін координує виконання Національної стратегії розвитку української державної фінансової системи (НСДФС), моніторить її реалізацію та складає звіти про стан реформування податкової та митної систем. Органи влади та місцевого самоврядування, визначені як виконавці заходів у НСДФС, несуть відповідальність за їх впровадження. ДПС та Держмитслужба розробляють плани реформ для періоду з 2024 по 2030 рік, які входять до складу НСДФС. Вони також забезпечують своєчасне та достовірне подання звітності про виконання заходів НСДФС. Моніторинг стану виконання НСДФС проводиться постійно через аналіз інформації про її реалізацію та ступінь досягнення індикаторів. Зміни до НСДФС можуть бути внесені згідно з результатами щорічних звітів, що можуть вплинути на плани реформування ДПС та Держмитслужби.

Отже узагальнюючи дослуження державної політики оподаткування різних видів підприємств. Оподаткування має величезний вплив на стратегії підприємства. Наприклад, податкові ставки та правила можуть визначати рішення щодо інвестицій у нові проекти, розвиток ринків або зміни виробничих процесів. Тому важливо розробляти оптимальні стратегії, які враховуватимуть оподаткування як один із ключових факторів.

Національна стратегія доходів до 2030 року повинна враховувати не лише поточні потреби країни, але й перспективи розвитку. Це означає встановлення стійких та прогресивних податкових політик, спрямованих на забезпечення стабільного економічного зростання, збалансованого бюджету та соціальної справедливості.

Щодо перспектив реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств реформи повинні бути спрямовані на створення сприятливих умов для бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів та надмірної бюрократії та стимулювання інноваційного розвитку.

Складна ситуація з оподаткуванням найманої праці українською системою набуває серйозних розмірів через спрощену систему оподаткування (ССО). Багато платників податків вибирають опцію самозайнятих осіб на ССО замість стандартних трудових договорів для своїх працівників через простоту процесу та низьку ставку оподаткування порівняно зі стандартними опціями. Це призводить до втрати стимулу укладати трудові договори, оскільки оплата праці підлягає вищим податкам. Реформа оподаткування фізичних осіб стає необхідною, але без перегляду ССО ця реформа не буде ефективною. Розглянемо необхідні реформи для вирішення цих проблем:

- встановлення прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб, зокрема шляхом введення вищих ставок для осіб з високими доходами;
- заміна мінімального неоподаткованого доходу на систему персональної соціальної допомоги для осіб з низьким доходом;
- перегляд пільг та виключень з податкової бази з метою їх оптимізації та упорядкування;
- впровадження ефективної системи податкових вирахувань, пов'язаних із витратами на освіту, розвиток бізнесу, покращення умов проживання, медичне обслуговування тощо [25].

Ці реформи будуть скоординовані з переглядом системи спрощеного оподаткування для обмеження зловживань та зменшення стимулів для заміни офіційних трудових відносин самозайнятими особами. Також передбачається зміна законодавства, щоб забезпечити контроль за доходами та витратами фізичних осіб через доступ до банківської інформації контролюючим органам.

Перш ніж розпочати реформи, необхідно виконати певні умови, такі як забезпечення конфіденційності та захисту даних в системах ДПС, а також розробка стратегічних документів щодо витрат на соціальну сферу та потреб бюджету після відновлення після війни.

ВИСНОВКИ

Мале та середнє підприємництво відіграє величезну роль не тільки в економіці держави, а також в нашому життєвому фоні. Життя кожної людини так чи інакше пов'язане з МСП. Ми п'ємо каву в кав'ярнях, відпочиваємо в ресторанах, купуємо подарунки ручної роботи тим самим заохочуємо працівників, стимулюємо економіку та даємо змогу людям займатися справою до душі.

В житті держави розвинене мале та середнє підприємництво означає людей, які мають змогу займатися своєю справою, розвивати її, стимулювати економіку та рівень життя громадян.

Так як більшість зайнятого населення працює в малих та середніх підприємствах, від неї залежить велика частина економічного розвитку. Тому МСП має під собою законодавчу базу, яка встановлює норми, права, та обов'язки для суб'єктів підприємницької діяльності. Створює умови для економічного зростання підприємств.

В останні роки проблема розвитку підприємства постала дуже болюче, так як через воєнну агресію та складне економіко-політичне становище України бізнес розвивався набагато повільніше і в гірших умовах. Демографічний спад, втрата територій, постійна загроза та погіршення логістичних ланцюгів це лише частина проблем та викликів для держави. Суб'єкти підприємницької діяльності не мали достатнього фінансування з боку держави, а потенційні суб'єкти підприємства мали багато упереджень та недовіри, щодо створення своїх підприємств. Величезну роль грає економічна та політична нестабільність, що погіршує інвестиційну привабливість та економічний клімат. Ведення бізнесу в умовах невпевненості в майбутньому пов'язане з великим ризиком і переважно ґрунтується на особистій ініціативі підприємця, а не економічній привабливості.

З'являються великі державні проекти з підтримки та стимулюванню малого та середнього підприємництва. Ставиться велика ціль забезпечення зайнятості населення в межах державної стратегії. Саме розробка стратегій підтримки малого та середнього підприємництва це те на що держава може вплинути, та що може дати позитивний ефект. Державні стратегії передбачають спрощення бюрократичних процедур, гнучку систему державної підтримки, політику підвищення фінансової та підприємницької грамотності та цифрову трансформацію держави.

Малі та середні підприємства (МСП) в Україні можуть скористатися широким спектром допомоги, спеціально розробленим для них. Ці програми включають фінансову підтримку для різних потреб та надаються за менш суворих умов. Особливо важливо відзначити, що існують програми, доступні лише для МСП, такі як консультаційна підтримка та участь у ярмарках. Уряд України розвиває й впроваджує державні програми фінансування, такі як «єРобота» та «Доступні кредити 5-7-9%», сприяючи економічному зростанню та соціальній стабільності. Ці програми мають значний попит та продовжують удосконалюватися для забезпечення доступності для підприємців різних категорій. Наприклад, проект «єРобота» вже надав більше 7,3 млрд грн грантів для розвитку МСП, сприяючи заснуванню тисяч нових компаній та створенню нових робочих місць, навіть ускладнених умовах, таких як війна та економічні труднощі.

Важливо розробляти оптимальні стратегії, які враховуватимуть оподаткування як один із ключових факторів. Національна стратегія доходів до 2030 року повинна враховувати не лише поточні потреби країни, але й перспективи розвитку, встановлюючи стійкі та прогресивні податкові політики для забезпечення стабільного економічного зростання та соціальної справедливості. Однак основною проблемою є податкові перевірки, які можуть бути тривалими та вимагати додаткових ресурсів для підготовки та супроводу. Відхилення повернення ПДВ часто не пов'язані з невиконанням

законодавчих вимог, а з різницею у розумінні між податковими органами та платниками щодо розміру ПДВ.

Щодо перспектив реформування системи оподаткування для підтримки різних груп підприємств, важливо спрямовувати реформи на створення сприятливих умов для бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів та стимулювання інноваційного розвитку. Спеціальна система оподаткування (ССО) відіграє важливу роль, охоплюючи приблизно 1,7 мільйона платників податків і забезпечуючи стабільні податкові надходження, які становлять приблизно 0,9% ВВП. Ця система надає можливість вибору необов'язкового режиму, спрощуючи вимоги законодавства та адміністративні обов'язки, а також зменшуючи податковий тягар. Однак використання спрощеної системи може призвести до негативних наслідків, таких як тіньовий оборот товарів та нерівність у оподаткуванні праці.

Реформа ССО має на меті розширити доступ до неї для малих підприємств та запобігти її зловживанню великими компаніями. Передбачається поетапне впровадження змін протягом 2025-2027 років з акцентом на забезпечення безпеки даних про платників податків. Також у планах скасування реєстрації фізичних осіб - підприємців та автоматичне набуття статусу підприємця при відкритті відповідного банківського рахунку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Департамент з питань економічного розвитку Кропивницької обласної ради: веб-сайт. URL: <https://kr-rada.gov.ua/departament-z-pitan-ekonomichnogo-rozvitku-torgivli-ta-investitsiy-20220312/polozhennya-pro-departament-ekonomiki-torgivli/>. (дата звернення: 02.05.2024).
2. А. В. Дячук. Актуальні проблеми розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. С. 2-3 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/12/Conf_11.12.15/Conf_11.12.15_48.pdf. (дата звернення: 20.05.2024).
3. Андронік О.Л. Вплив оподаткування на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка і організація управління*. 2020р. №3(39). С. 3-10 DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.13>. (дата звернення: 20.05.2024).
4. Бачо Р.Й., Пойда-Носик Н.Н., Потокі Г.Ф. Перспективні напрямки реформування системи місцевого оподаткування України. *Економіка та суспільство*. № 30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/606> (DOI: 10.32782/2524-0072/2021-30-4). (дата звернення: 20.05.2024).
5. Бережницька У.Б. Засади функціонування організацій підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва. *Економіка і прогнозування*. Київ : Інститут економіки та прогнозування. №2/2021. С. 143–159. DOI: [10.15407/eip2021.02.143](https://doi.org/10.15407/eip2021.02.143). (дата звернення: 02.05.2024).
6. Бережницька У.Б. Інституціональне середовище розвитку малого та середнього підприємництва. *Review of transport economics and management*. Дніпро: Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка Всеволода Лазаряна, 2021. Випуск 5(21). С. 21–29. DOI: [10.15802/rtem2021/225804](https://doi.org/10.15802/rtem2021/225804). (дата звернення: 02.05.2024).
7. Бережницька У.Б. Інфраструктурне забезпечення політики

розвитку малого та середнього бізнесу: теоретичний аспект. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 54. С. 31–35. DOI: [10.32843/infrastruct54-6](https://doi.org/10.32843/infrastruct54-6). (дата звернення: 02.05.2024).

8. В.В. Лойко, Б.В. Александров. 2023 Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. №1(11) 2023 DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0119>. (дата звернення: 02.05.2024).

9. Гордополов В. Ю., Левченко Ю. А. Методичні підходи вибору систем оподаткування на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2022. №37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-19>. (дата звернення: 02.05.2024).

10. Горюнов Д., Кравченко О. Огляд малого і середнього підприємництва в Україні. Офіс розвитку малого і середнього підприємництва. 2020. 74с. URL: https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQLJMi5Wci5RKxP/view. (дата звернення: 02.05.2024).

11. Дергачова В. В. Колешня Я. О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. URL: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua> › С. 1-4

12. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <https://www.kr.ukrstat.gov.ua/?r=stat-info>. (дата звернення: 02.05.2024).

13. Дика С. А. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні / С. А. Дика, Г. М. Шовкопляс.// Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу, 18 вересня 2020 р. – Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. – С. 47-53. URL: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/13903>. (дата звернення: 02.05.2024).

14. Єдиний податок для фізичних осіб-підприємців. Спрощена система оподаткування для фізичних осіб-підприємців: особливості застосування. *Державна податкова служба України*. Офіційний портал:

URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatki-ta-zbori/mistsevi-podatki/ediniy-podatok-dlya-subandapos;ekti/komentari-fahivtsiv-dps/print-86691.html>. (дата звернення: 02.05.2024).

15. Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика : монографія: В. Ю. Стрілець. Полтава : ПУЕТ, 2019. 457 с. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/8544>. (дата звернення: 02.05.2024).

16. Закон України (Закон втрачає чинність з 01.01.2004 року, крім статті 4, на підставі Кодексу № 436-IV від 16.01.2003, ВВР, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144} Про підприємництво (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 14, ст.168). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>. (дата звернення: 02.05.2024).

17. Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>. (дата звернення: 02.05.2024).

18. Іжа М.М. Карпенко Л.М. Гороховський М.В. Інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 3. С. 68-73. DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.12>. (дата звернення: 02.05.2024).

19. Інституції підтримки підприємництва: концепція, особливості, діяльність. Центр громадської експертизи, Представництво Фонду Фрідріха Науманна в Україні, Програма USAID «Лідерство в економічному врядуванні», 2016. 176 с. URL:https://bc.biz.mk.ua/wp-content/uploads/2021/04/INSTYTUTsII_pidtrymky_pidpryemnytstva_kontseptsii_a_osoblyvosti_modeli.pdf. (дата звернення: 02.05.2024).

20. Кабінет міністрів України. Розпорядження від 24 травня 2017 р. № 504-р Київ Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення:

02.05.2024).

21. Козак А. Р. Роль та місце малого бізнесу в економіці України та світу. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. Том 2. № 13. С. 236–241. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11281> (дата звернення: 20.05.2024).

22. М. В. Максимчук. Інструменти підтримки бізнесу в регіоні: проблеми формування та перспективи інституціоналізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. 4(132). С.33-38. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ird.gov.ua/sep/sep20184\(132\)/sep20184\(132\)_033_MaksymchukM.pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ird.gov.ua/sep/sep20184(132)/sep20184(132)_033_MaksymchukM.pdf). (дата звернення: 02.05.2024).

23. М.М. Ремінський Я.І. Глущенко Я.І Тенденції і проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2019. № 16. DOI:10.20535/2307-5651.16.2019.181854. (дата звернення: 02.05.2024).

24. Мурована Т.О Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. №47.. С. 2-7

25. Національна стратегія доходів до 2030 року від 27 грудня 2023 року. *Міністерство фінансів України*. веб-сайт. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf. (дата звернення: 02.05.2024).

26. О. І. Дума, І. С. Паньків. Виклики та перспективи у розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Електронне фахове наукове видання «Ефективна економіка»*. 2018. №4. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/154.pdf. (дата звернення: 02.05.2024).

27. Податкова система: Навчальний посібник: за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с. URL: [chrome-](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/154.pdf)

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Podatкова-systema-navchal-nyy-posibnyk.pdf. (дата звернення: 02.05.2024).

28. Постійна комісія обласної ради з питань промисловості, підприємництва та розвитку інфраструктури Рішення від 19 грудня 2017 року м. Кропивницький Про план роботи постійної комісії обласної ради з питань промисловості, підприємництва та розвитку інфраструктури на 2018 рік. *Кіровоградська обласна рада*. веб-сайт . URL: <https://oblrada.kr.ua> > (дата звернення: 02.05.2024).

29. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник / Н. Л. Правдюк, Л. В. Коваль, О. В. Коваль. Київ. «Центр учбової літератури». 2020. 647 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/24655.pdf>. (дата звернення: 02.05.2024).

30. Проект стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. *Міністерство економіки України* веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=454b13bc-3503-4185-b59d-b60f6467748c&title=ProektStrategiiVidnovlennia-StalogoRozvitkuTaTsifrovoiTransformatsiiMalogoTaSerednogoPidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku>. (дата звернення: 02.05.2024).

31. Регіональна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Кіровоградській області на 2022 - 2024 роки. *Кіровоградська обласна рада*. веб-сайт . URL: <https://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=Regulatorni/Ua/pidpryem/program/program.html>. (дата звернення: 02.05.2024).

32. Ромусік Я. В. Особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: SWOT – аналіз. Ефективна економіка 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4319>. (дата звернення: 02.05.2024).

33. С. Недільська. Функціонування малого і середнього

підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Intellectual and technological potential of the XXI century 2022. Monograph. DOI:[10.30890/2709-2313.2022-15-02-020](https://doi.org/10.30890/2709-2313.2022-15-02-020). (дата звернення: 02.05.2024).

34. Скрипник С., Лавров, Р., Шепель І. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. (52). URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61>. (дата звернення: 02.05.2024).

35. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва (МСП) в Україні Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку) 17 листопада 2016 року Офіс ефективного регулювання BRDO. URL [https://brdo.com.ua > uploads > 2016/11/](https://brdo.com.ua/uploads/2016/11/) (дата звернення: 02.05.2024).

36. Томнюк Т.Л Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 3-5 URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/80.pdf. (дата звернення: 02.05.2024).

37. Туринський процес 2016. Україна. Регіональний рівень. Резюме регіональних звітів. Проект Європейського Фонду Освіти «Туринський процес 2016. Україна. Регіональний рівень» / Міністерство освіти і науки України, Європейський Фонд Освіти, К.: «Вік принт».. 2016. 32 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitichni-materialy/13-rezyume-regionalnikh-zvitiv-po-turinskomu-protsesu.pdf>. (дата звернення: 02.05.2024).

38. Надійні комунікації бізнесу влади та громади. *Центр підтримки підприємництва у Кропивницькому*. веб-сайт. URL: <https://kr-rada.gov.ua/news/tsentr-pidtrimki-pidprimnitstva-u-kropivnitskomu-nadiyni-komunikatsiyi-biznesu-vladi-ta-gromadi-22-12-2023.html>. (дата звернення: 02.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Дорожня карта фінансових продуктів для МСП

Джерело: складено за матеріалами Дія Бізнес

Етапи розвитку МСП	Потреби бізнесу	Фінансовий продукт
Діяльність до 1 року	Поповнення оборотних коштів	Овердрафт, Строковий кредит
	Започаткування нових бізнес стосунків з партнерами	Акредитив , тендер , гарантія платежу , гарантія виконання зобов'язань
	Інвестиції в основні засоби	Грант та/або власні кошти
Бізнес, що стабільно працює, розвивається та має позитивні фінансові результати	Поповнення оборотних коштів	Овердрафт , кредитна лінія , строковий кредит , факторинг, аваль векселів
	Інвестиції в основні засоби/модернізація бізнес-потужностей	Інвестиційний кредит, фінансовий лізинг, грант
	Започаткування/розширення бізнес стосунків з партнерами	Акредитив , гарантія виконання зобов'язань, тендер , гарантія платежу
Бізнес, що стабільно працює, але має тимчасові проблеми в бізнесі та зі сплатою за зобов'язаннями	Реструктуризація та рефінансування існуючих кредитів	Строковий кредит
	Поповнення оборотних коштів Інвестиції в основні засоби/модернізація бізнес-потужностей	Строковий кредит під депозит

Додаток Б

Ставка єдиного податку для ФОП та суб'єктів господарювання
Складено за джерелами [14, с. 1-2]

Групи платників в єдиного податку	Платник єдиного податку	Основні умови перебування в групі		
		Річний обсяг доходу не вище (грн.)	Кількість працівників не більше	Діяльність
Перша група	ФОП	167 розмірів мінімальної заробітної плати	0	Виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню
Друга група	ФОП	834 розміри мінімальної заробітної плати	10	Господарська діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства (крім надання посередницьких послуг з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також здійснення діяльності з виробництва, постачання, продажу ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння)
Третя група	ЮО та ФОП	1167 розмірів мінімальної заробітної	Без обмежень	---

		плати		
Четверта група	С/г товаровиробники - юр. особи та ФОП, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства	Частка с/г товаровиробництва юр.особи за попередній період $\geq$ 75%	Без обмежень	Вимоги: - здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж; - провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; - не використовують працю найманих осіб; - членами фермерського господарства - площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів.